

16. Yüzyıl Sûfi Şairlerinden Abdülmecîd Bin Şeyh Nasûh'un (Mecîdî) *Kıssa-i Çoban Mesnevisi*

HACI İBRAHİM
DEMİRKAZIK**

The Shepherd Story, Masnavi of Abdulmecid Bin
Sheikh Nasuh (Mecidi), a 16th Century Sufi Poet

Ö Z E T

16. yüzyılda yaşayan Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh, dîni ilimler üzerine pek çok eser kaleme almıştır. Abdülmecîd Efendi, aynı zamanda Türkçe manzum eserler yazıp manzum tercümelere de yapmıştır. Zeyniyye tarikatının postnişinlerinden Tosyah Şeyh Nasûh bin İsrail'in oğlu olan Abdülmecîd Efendi şiirlerinde Mecîdî mahlasını kullanmıştır. Abdülmecîd Efendi Arapça ve Farsça eserlerinin yanında tespit edebildiğimiz kadarıyla yirmi dört de Türkçe eser yazmıştır. Bunlardan biri de mesnevi nazım şekli ile nazma çektiği ve yalnızca bir nüshasına ulaşabildiğimiz *Kıssa-i Çoban*'dir. Eser Mevlânâ'nın Mesnevi-i Ma'nevî'sinde yer verdiği Hz. Musa ile çoban kıssasının çeşitli ilavelerle genişletilmiş bir tercümesidir. Mecîdî eserini oluştururken Dede Ömer Rûşeni'nin 1475-76 yılında yazdığı *Çobannâme* adlı eserini model almıştır.

Bu çalışmada biyografik kaynaklar ile daha önce yapılan çalışmalardan istifade edilerek Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un hayatı hakkında bilgi verilmiş ve Türkçe eserleri üzerinde durulmuştur. Bunun ardından çalışmanın konusu olan *Kıssa-i Çoban*'ın incelenmesine geçilmiştir. Burada ilk olarak eldeki yazmadan hareketle *Kıssa-i Çoban*'ın yazılış/tercüme tarihi, beyit sayısı ve yazılış/tercüme sebebi ortaya konulmuştur. Daha sonra eserin konusuna kısaca değinilmiş, ardından eserde yer alan bölümler ve bu bölümlerin içeriğine dair bilgi verilmiştir. Bunu müteakip Dede Ömer Rûşeni'nin *Çobannâme*'si ile Mecîdî'nin *Kıssa-i Çoban*'ı genel hatlarıyla mukayese edilmiş ve *Kıssa-i Çoban*'ın tespit edilen nüshasının hususiyetleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada son olarak elde olan

ABSTRACT

Abdülmecîd bin Sheikh Nasûh, who lived in the 16th century, wrote many works on religious sciences. He also wrote poems in Turkish and made verse text translations. Abdulmecid is the son of Sheikh Nasuh bin Israel who one of the leader of the Zeyniyye sect. He used the pseudonym Mecidi in his poems. In addition to his Arabic and Persian works, he wrote twenty-four Turkish works as far as we can determine. One of them is *Kıssa-i Choban*. The work was written/translated in masnavi verse. We were able to access only one copy of the work. The work is an expanded translation with various additions of the story of Moses and the shepherd, which is included in Mevlana's *Masnavi*. While composing his work, Mecidi took an example Dede Omer Rusheni's work, named *Chobannameh*, written in 1475-76.

In this study, information about the life of Abdulmecid bin Sheikh Nasuh is given and his Turkish works are emphasized. After this, the examination of *Kıssa-i Choban* was started. Here, first of all, the date of writing/translation, the number of couplets and the reason for writing/translation *Kıssa-i Choban* are revealed based on the manuscript. Afterwards, the subject of the work was briefly mentioned, and then the sections in the work and the content of these sections were given. Subsequently, Dede Omer Rusheni's *Chobannameh* and Mecidi's *Kıssa-i Choban* were compared in general terms. After that, information is given about the characteristics of the identified manuscript of the work. Finally, the critical text

* Makalenin Geliş Tarihi: 08. 04. 2022 / Kabul Tarihi: 20.05.2022.

** Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (ibrahim.demirkazik@bilecik.edu.tr), Orcid Id: 0000-0002-0537-2853.

nüshadan hareketle *Kıssa-i Çoban*'ın tenkitli metni ortaya konulmuştur.

of *Kıssa-i Choban* is given by making use of it's manuscript.

ANAHTAR KELİMELER

Mecidi, Hz. Musa, Osmanlı şiiri, mesnevi, tercüme.

KEYWORDS

Mecidi, Moses, Ottoman poetry, masnavi, translation.

Giriş

Dinî-tasavvufi ve ahlaki metinler kaleme alan şair ve yazarlar okura iletmek istedikleri mesajı örneklendirmek, söz konusu mesajın okur üzerindeki tesir ve kalıcılığını pekiştirmek gayesiyle sıklıkla temsili hikâyelere başvurmuşlardır. Bu durum onların çok sayıda dinî-ahlaki içerikli kıssaya eserlerinde yer vermeleri neticesini doğurmuştur. Bunun en mükemmel ve somut örneklerinden biri Mevlânâ'nın (ö. 1273) Farsça kaleme aldığı *Mesnevî-i Ma'nevî* adlı eseridir. Mevlânâ, *Mesnevî*'de anlattığı konuları pekiştirmek maksadıyla birçok hikâye ve kıssadan istifade etmiştir. Bu çalışmada üzerinde durduğumuz, Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh tarafından nazma çekilen *Kıssa-i Çoban* adlı mesnevisinin kaynağı da Mevlânâ'nın söz konusu eseridir.

Mevlânâ, *Mesnevî-i Ma'nevî*'sinin ikinci cildinde 1720-1815. beyitler arasında Hz. Musa ile çobanın kıssasına yer vermiştir (bk. İzbudak-Gölpınarlı 1991: II/132-139). Burada anlatılan kıssa şöyledir:

Hz. Musa Tur'a giderken yolda Allah'a kendi bildiğince dua eden bir çobana rastlar. Çoban duasında Allah'a, "Allah'ım senin çarığımı dikeyim, saçını tarayayım, elbiseni yıkayayım, bitlerini kırayım, sana süt ikram edeyim, ellerini öpeyim, ayağını ovalayayım, uyuyacağın yeri süpüreyim. Bütün keçilerim sana kurban olsun, bütün nağmelerim senin içindir." gibi saçma sapan sözler söylemektedir. Hz. Musa bu sözleri kime söylediğini sorunca çoban, Allah'a söylediğini ifade eder. Hz. Musa çobanı azarlar ve onun bu sözleri yüzünden dinden çıktığını, kâfir olduğunu söyler. Allah'a böyle sözler söylenmeyeceğini, Allah'ın tüm bunlardan berî olduğunu ifade eder. Çoban, Hz. Musa'dan bu sözleri duyunca çok üzülür ve elbisesini yırtıp çöl yoluna düşer. Bunun üzerine Allah'tan Hz. Musa'ya vahiy gelir ve Allah, Hz. Musa'nın çobana söylediklerinden razı olmadığını, sevdiği bir kulunu incitip kendinden uzaklaştırdığını, kendisinin söze değil gönle baktığını söyler. Hz. Musa Allah'tan bu sözleri işitince çobanın peşine düşüp onu çölde bulur ve

Allah'ın ona dilediği gibi dua etmesi için izin verdiğini söyler. Çoban kendi hâlinin artık söze sığmayacak bir mertebeye eriştiğini ve sözden geçtiğini ifade eder. Mevlânâ bu kıssada insanın Allah'ı gönülden severse Allah'ın onun kusurlarına nazar etmeyeceğini, asıl olanın ibadet ve duada samimiyet olduğunu vurgulamaktadır.

Mevlânâ'nın *Mesnevî-i Ma'nevî*'de 95 beyitle özlü bir şekilde anlattığı bu kıssa Dede Ömer Rûşenî (ö. 1487) tarafından çeşitli eklemelerle 529 beyit¹ hâlinde mesnevi nazım şekliyle 1475-76 yılında *Çobannâme* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir (Şenarslan 2020: 367). Halveti şeyhlerinden Cemâl-i Halvetî (ö. 1497) de *Risâle-i Fakriyye* adlı mesnevisinde bu kıssa için *Hikâyet-i Çôbân* başlıklı 125 beyitlik bir bölüm ayırmıştır (Sarioğlu 2014: 228). Kıssa burada, *Mesnevî-i Ma'nevî*'deki şekline ekleme yapılmadan büyük oranda olduğu gibi Türkçeye aktarılmıştır.

Kimi çalışmalarda İbrahim Gülşenî'nin (ö. 1534) de *Çobannâme*'si olduğu ifade edilmektedir. Azamat, eserin tek nüshası olduğunu onun da Süleymaniye Kütüphanesi Uşşaki Tekkesi 26'da kayıtlı bulunduğunu belirtmiş (bk. 2000: 34); Konur ise eserin Uşşaki Tekkesi 26'ya ilaveten bir de Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Bölümü 1805'te kayıtlı bir nüshasının olduğunu söylemiştir (bk. 2000: 178). Yaptığımız araştırma sonucunda hem Uşşaki Tekkesi 26'ya kayıtlı 123b-134b varakları arasında bulunan *Çobannâme* nüshasının hem de Veliyüddin Efendi 1805'te kayıtlı 118b-130b varakları arasında yer alan *Çobannâme* nüshasının İbrahim Gülşenî'ye değil, Dede Ömer Rûşenî'ye ait olduğunu tespit ettik.

Dede Ömer Rûşenî ve Cemâl-i Halvetî'den sonra Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh çoban kıssasını mesnevî nazım şeklini kullanarak Türkçeye aktarmıştır. Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un eseri büyük ölçüde Dede Ömer Rûşenî'ninkine benzemektedir. Abdülmecîd Efendi'nin *Kıssa-i Çoban* adlı eserinin tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 4027'ye kayıtlı yazmanın 1a-12a varakları arasında yer almaktadır. Baştan en az bir varağı eksik olan söz konusu yazma, üstten nem almış ve bu sebeple hemen her varağın bir ya da birkaç beytinde mürekkep dağılması vuku bulmuştur. Bu da bazı beyitlerin kısmen ya da tamamen okunamaz

¹ Eserin başında mensur bir mukaddime ve dört de Farsça beyit yer almaktadır. Bu beyitler de dahil edildiğinde söz konusu eserdeki beyit sayısı 533'e ulaşmaktadır.

hâle gelmesine neden olmuştur. Tüm araştırmalarımıza rağmen eserin ikinci bir nüshasına tesadüf edemedik.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Savaşkan Cem Bahadır'ın *Kıssa-i Çoban* üzerine eseri tanıtıcı nitelikte bir bildirisi bulunmaktadır. Mevzubahis bildiride eserin konusu, bölümleri ve beyit sayısı üzerinde durulmuş ancak *Kıssa-i Çoban*'ın metnine yer verilmemiştir (bk. Bahadır 2018). Biz de bu hususu ikmal etmek gayesiyle bu çalışmayı hazırlamayı uygun bulduk.

Hazırlanan bu makalede öncelikle Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un hayatı ve Türkçe eserleri ele alınmış; ardından *Kıssa-i Çoban*'ın isimlendirilmesi, yazılış/tercüme tarihi, beyit sayısı, yazılış/tercüme sebebi, bölümleri ve konusu üzerinde durulmuştur. Bunları müteakip Dede Ömer Rûşenî'nin *Çobannâme* adlı eseri ile kısa bir mukayesesi yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde eldeki nüshadan hareketle eserin tenkitli metni ortaya konulmuştur.

1. Abdülmecîd Bin Şeyh Nasûh'un (Mecîdî) Hayatı ve Türkçe Eserleri

1.1. Hayatı

Büyük bir kısmı dinî ilimlere müteallik çok sayıda eser yazmış olmasına karşın maalesef Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un hayatına ilişkin elde çok az bilgi bulunmaktadır (Erbaş 2006: 162). Buna ilaveten onun hayatına dair verilen bilgilerde çeşitli çelişkiler ve yanlışlıklar da mevcuttur. Bunların önemli bir kısmı *Osmanlı Müellifleri*'nde iki farklı Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh maddesi bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Bursalı Mehmed Tahir (ö. 1925) *Osmanlı Müellifleri*'nde iki yerde Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh maddesine yer vermiştir. Bunlardan ilki I. cildin 113. sayfasında, ikinci ise aynı cildin 354. sayfasında yer almaktadır. *Osmanlı Müellifleri*'nin 113. sayfasında bahsedilen kişi bizim de üzerine çalışma yaptığımız eserin müellifi Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'tur ve burada verilen bilgiler ona aittir. 354. sayfasında anılan ise meşhur musiki nazariyatçısı Ladikli Mehmed Çelebi'nin (ö. 16. yy. başları) 1482 yılında

vefat eden babasıdır. Ladikli Mehmed Efendi'nin babasının adı Abdülhamid iken Gustave Flügel'in (ö. 1870) *Keşfüzzünûn* neşrinde yanlışlıkla Abdülmecîd olarak belirtilmiş sonraki süreçte bu yanlışlık devam ettirilmiştir (Uslu 2003: 449). Muhtemelen Mehmed Tahir de bu bilgidен istifade ederek Ladikli Mehmed Efendi'nin babasını Abdülmecîd olarak eserinde anmış, bunun üzerine bir de söz konusu kişiyi yanlışlıkla Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh şeklinde kaydetmiştir. Bunu Mehmed Tahir'in, Ladikli Mehmed Efendi maddesinde geçen "*Sabıku't-terceme Abdülmecîd Efendi'nin mahdumu olup erbâb-ı 'ilm ü hünerden bir zâttır.*" ifadesinden de anlıyoruz (1333/2: 51). Maalesef kimi araştırmacılar tarafından bu iki maddedeki bilgiler birleştirilerek Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un biyografisi teşkil edilmiştir. Yapılan bu hatada Ladikli Mehmed Efendi'nin babasının anıldığı maddede, Mehmed Tahir tarafından Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'a ait bazı eserlerin zikredilmesinin de önemli bir payı olduğu kanaatindeyiz. Özetle *Osmanlı Müellifleri*'nin I. cildindeki 354. sayfada verilen bilgilerin büyük kısmı Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'a değil, Ladikli Mehmed Efendi'nin babası Abdülhamid Efendi'ye aittir. Bu sebeple Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un biyografisi bağlamında burada verilen Ladik'te doğduğu ve 1482 yılında Amasya'da vefat ettiği bilgilerine itibar edilmemesi gerekir.

Şairin adı Abdülmecîd'dir. İsmine nispeten Mecîdî mahlasını seçen şairin künyesi Abdülmecîd bin eş-Şeyh Nasûh bin İsrâ'îl et-Tosyevî er-Rûmî el-Hanefî'dir. Dedesi Kâdirî tarikatı müntesiplerinden İsrâîl Dede, babası ise Zeyniyye tarikatının ileri gelenlerinden ve postnişinlerinden Şeyh Nasûh Efendi'dir (ö. 1517-18) (Hekimoğlu 2019: 678; Küçük 2013: 51, Öngören 2003: 110). Şairin künyesinde Tosyevî ifadesinin bulunması burada doğduğu izlenimini vermektedir. Bununla birlikte bu ifade, babasının Tosyalı olmasından dolayı künyesine dâhil edilmiş de olabilir.

Abdülmecîd Efendi'nin doğum tarihine ilişkin elde bir bilgi bulunmamakla birlikte babası Şeyh Nasûh'un hicri 924/miladi 1517-18 yılında vefat etmesinden hareketle Mecîdî'nin bu tarihten önce dünyaya geldiği anlaşılmaktadır.

Abdülmecîd Efendi, babasının etkisiyle Zeyniyye tarikatına intisap etmiş, kesbettiği ilim ve irfan ile ilerleyen süreçte postnişinlik yapmamasına rağmen Zeyniyye tarikatının muteber şahsiyetleri arasında

yerini almıştır (Mehmed Tahir 1333: I/113; Erbaş 2006: 162). Tasavvufi cereyan olarak Zeyniyye tarikatına bağlı olan şair, Bağdatlı İsmail Paşa'ya göre (1951: I/620) amelî yönden Hanefiliği benimsemiştir.

Elde olan bilgilerden yola çıkarak Mecîdî'nin hayatının büyük bir bölümünü orta Anadolu'nun kuzeyinde Tosya ve çevresinde geçirdiği söylenebilir. Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh yine bu şehirde hayata gözlerini yummuştur (1333/I: 113).

Şairin ölüm yılına ilişkin 1552 (Bağdatlı İsmail Paşa 1951: I/620), 1565 (Mehmed Tahir 1333: I/113), 1588 (Kehhale 1957: V/171) gibi farklı tarihler zikredilmektedir. Abdülmecîd Efendi'nin *el-Matlabü'l-A'lâ fi Şerhi Esmâi'llâhi'l-Hüsnâ* adlı eserinin zahriyesinde oğlu Pir Mehmed'in doğumuna düştüğü tarihin hicri 973/miladi 1565-66 olması,² *Menâkibu'l-Evliyâ* adlı eserinde Kanuni Sultan Süleymân'dan (ö. 1566) merhum olarak bahsetmesinin³ yanında *Kıssa-i Çoban*'ı 1580-81, *Tercemetü'l-Levâiyih*'i 1581-82'de yazması hicri 996/miladi 1588'de vefat etmiş olması ihtimalini oldukça kuvvetlendirmektedir (Hayta-Birişik 2007: 348-49). Bu bilgi doğru kabul edilirse vefat ettiği Mecîdî'nin yaşı 70'ten fazla idi.

Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh, fıkıh, kelim ve hadis başta olmak üzere muhtelif konulara ilişkin eserler yazmıştır. O, bunların önemli bir kısmını Arapça telif etmiştir. Farsça eserler de yazan Abdülmecîd Efendi, bunun yanında Arapça ve Farsçadan tercümele de yapmıştır. Tüm bunlar onun iyi bir tahsil gördüğünü ortaya koymaktadır.

Hayatına ilişkin malumat veren kaynaklar onu âlim, müfessir, sûfi olarak tanıtmaktadırlar (Hayta-Birişik 2007: 347). Bu vasıflandırma onun öne çıkan üç yönünü ortaya koymaktadır. Hiç şüphesiz bunlara kaleme aldığı manzum eserler dolayısıyla bir de şair vasfını dâhil etmek iktiza eder (Demirkazık 2015a: 856).

² bk. Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh (Yazma), *el-Matlabü'l-A'lâ fi Şerhi Esmâi'llâhi'l-Hüsnâ*, Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi, No: 960, vr. 1a.

³ bk. Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh, *Menâkibu'l-Evliyâ*, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Başlıklar, No: 4027, vr. 45b.

1.2. Türkçe Eserleri

Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh'un mensur ve manzum, bir kısmı da henüz ele geçmemiş 55'in üzerinde eseri vardır. Yukarıda da belirtildiği üzere bunların önemli bir kısmı Arapçadır. Tespit edilebildiği kadarıyla onun 24 Türkçe eseri bulunmaktadır. Abdülmeccid Efendi'nin Türkçe eserleri aşağıda alfabetik olarak verilmiştir:⁴

1.2.1. *Arafâtü'l-Ârifîn*: Kırk hadis derlemesi olan bu eserde her bir hadisin hem mensur hem de manzum tercümesi yapılmıştır (Yerkazan 2018b: 119).

1.2.2. *Cevâhirü'l-Kur'ân ve Zevâhirü'l-Furkân*: Bu eser, insanların dinî anlamda doğru yolu bulmalarına ilişkin bazı ayetlerin tefsiri ile Kur'an ilimlerine dair kimi mevzuları içermektedir (Hayta ve Birişik 2007: 355).

1.2.3. *Fezâilü'l-İlm ve'l-Âlim*: Adından da anlaşılacağı üzere bu eser, ilim ve âlimlerin fazileti ve âlimlerin taşınması gereken özelliklere dair kaleme alınmıştır (Pattabanoglu 2016b: 269).

1.2.4. *İrşâdü't-Tâlibîn fî-Talîmi'l-Müteallimîn*: Bu eser, Zernûcî 'nin (ö. 12. yy.) meşhur eseri *Talîmü'l-Müteallimîn*'in Türkçeye çevirisidir (Kaçar vd. 2016: 585; Bayraktar 2013: 295).

1.2.5. *Kıssa-i Çoban*: Üzerinde çalışma yapılan eserdir. Çalışmanın devamında hakkında detaylı bilgi verilecektir.

1.2.6. *Kıyâfetnâme*: Kıyâfet ilmine dair mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmış 389 beyitlik manzum bir eserdir (Demirkazık 2015b).

1.2.7. *Matlab-ı A'lâ*: Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh bu eserinde Allah'ın 99 isminin manasını verip özelliklerinden bahsetmiş, her isme dair bir manzume yazmış, sonra bunlara ilişkin birer kıssa anlatmıştır (Sakar 2016: 35).

1.2.8. *Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn fî-Menâkibi'l-Hulefâi'r-Râşidîn*: Büyük kısmı manzum olan bu eserde dört halifenin her birinin beşer menkabesi konu edilmiştir.

⁴ Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh'un tüm eserlerine dair bilgi almak için bk. Hayta 2008.

1.2.9. *Menâkıbu'l-Ârifîn ve Keremâtü'l-Kâmilîn:* Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh, bu eserinde 40 tasavvuf büyüğünün hayatı, kerametleri ve menkabelerine yer vermiştir (Kuşdemir 2017: 322).

1.2.10. *Menâkıbu'l-Evliyâ:* Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh bu eserde, Melamiyye ve Nakşibendiyye tarikatına dair kısa bir bilgi verdikten sonra İbni Vefâ, dedesi İsrâîl ve çoğunlukla da babası Şeyh Nasûh'un hayatı ve menkabelerine yer vermiştir.

1.2.11. *Menâkıbu'l-Kurrâi's-Seb'a ve's-Şâtîbî:* Bu eser, yedi kıraat imamı ve kıraat âlimlerinden Şâtîbî hakkında yazılmıştır. Abdülmecîd Efendi bu eserini kaleme alırken İbni Mücahid'in (ö. 936) *Kitâbü's-Seb'a fi'l-Kırâât* adlı eserinden istifade etmiştir (Hayta 2008: 39).

1.2.12. *Mirâciyye:* Hz. Muhammed'in miraç mucizesini konu edinen mesnevi nazım şekli ile nazma çekilmiş 289 beyitten müteşekkil bir eserdir (Demirkazık 2015a).

1.2.13. *Mutâibetü'l-Kulûb bi-Muhâtabetü'l-Mahbûb:* Manzum mensur karışık şekilde yazılan bu eser Hz. Muhammed'e duyulan sevginin kalpleri manevi kirlere arındırdığı düşüncesini ele almaktadır (Hayta 2008: 35).

1.2.14. *Münâcât-ı Levâhibü'n-Necât:* Bu eser, Allah tarafından insanın yaratılması ve insanın yaratılan diğer varlıklara üstünlüğü mevzusunu işlemektedir (Pattabanoğlu 2016a: 171).

1.2.15. *Risâle fî-Beyâni Hurûfi Mukattaât:* Bu eser, Kur'an'daki 29 surenin başında yer alan hurûf-ı mukattaaya dairdir (Kaçar vd. 2016: 583).

1.2.16. *Risâle mine'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye:* Tamamı mensur olan bu eser, farklı konularla ilgili 15 hadisin Arapça metni, tercümesi ve açıklamasını ihtiva etmektedir (Küçük 2013: 49).

1.2.17. *Risâletü'l-Muhtasar bi'l-Lemeât fî't-Tercemeti'l-Lemeât:* Fahreddin-i Irakî'nin (ö. 1289) *Lemeât* adlı aşk, âşık ve maşuk kavramlarının yorumlandığı eserinin Türkçeye tercümesidir (Bilgin 1995: 85).

1.2.18. *Riyâzu'n-Nâsîhîn:* Züht sözcüğünün harflerinin sembolize ettiği anlamları açıklayarak başlayan bu eserde; iman, namaz, cihat, hutbe, esmâ-i hüsnâ, miraç hadisesi, nikah gibi konular; ayet, hadis, özlü

söz ve manzum parçalar üzerinden verilen örneklerle izah edilmiştir (Kaçar vd. 2016: 583).

1.2.19. Şerh-i Çihil Nâm: Bu eser, esmâ-i hüsnâdan seçilen kırk ismin şerhini içermektedir (Hayta 2008: 39).

1.2.20. Tefsîru Sûretü'l-Mülk: Bu eserde, daha önce yapılan tefsirlerden yararlanılarak Mülk suresi kısa ve özlü bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Mensur olan eserde tefsir için istifade edilen hadislerin manzum tercümeleri de verilmiştir (Yerkazan 2018a: 365).

1.2.21. Terceme-i Levâyih: Molla Câmî'nin (ö. 1492) *Levâyih* adlı tasavvuf nazariyesi ve vahdet-i vücud konulu eserinin Türkçeye tercümesidir (Açıl 2020: 1).

1.2.22. Terceme-i Pendnâme-i Attâr: Bu eser, Feridüddin Attâr'ın (ö. 1221) *Pendnâme* adlı mesnevisinin yine mesnevi nazım şekli ile Türkçeye tercümesidir (Toruk 2010).

1.2.23. Terceme-i Risâle-i Muhtasara: Zeyniyye tarikatının kurucusu olan Zeynüddin Hâfî'nin (ö. 1435) tarikat ehli için yazdığı öğütlerden müteşekkil eserinin Türkçeye tercümesidir (Hayta 2008: 42).

1.2.24. Tezkîrî'n-Nâsîn fî-Tefsîri Yâsîn: Eserde daha önce yapılmış tefsirlerin yanında kimi hadis ve hikmetli sözlerden yararlanılarak Yâsîn suresinin kısa ve özlü bir şekilde tefsiri yapılmıştır. Genel olarak mensur olan eserin içerisinde manzum kısımlar da bulunmaktadır (Yerkazan 2018a: 365).

2. Kıssa-i Çoban

2.1. Eserin Adı

Elde bulunan tek yazmasının baştan eksik olması dolayısıyla eserin tam olarak nasıl adlandırıldığını bilemiyoruz. Sonradan kurşun kalemle eserin nüshasının 1a varlığının üst kısmına *Kıssa-i Çoban ve Münâcât* şeklinde bir not düşülmüştür. Bu not dolayısıyla bibliyografik kaynaklarda ve eserden bahseden çalışmalarda eserin adı bu şekilde anılmıştır. Biz söz konusu eserin adının yalnızca *Kıssa-i Çoban* olduğu, eserin sonunda bulunan ve *Kıssa-i Çoban*'ın bir parçası olduğu anlaşılan

Münacat bölümünün eser adına dâhil edilmesinin uygun olmadığı kanaatindeyiz. Bunu eserin bitiş bölümünde *Hâtîme-i Kıssa-i Çobân* başlığının bulunmasının yanında aşağıya alınan beyitte de söz konusu ifadenin zikredilmesinden anlamak mümkündür:

Kışsa-i Çobân'a şurû' eyleyüp
Şıdkın anuñ ehl-i dile söyleyüp (35)

2.2. Yazılış/Tercüme Tarihi

Kıssa-i Çoban'ın yazılış/tercüme tarihi eserin sonunda, eserin bulunduğu yazmanın 12a varağında geçen şu ibarede belirtilmektedir: *Temmet hâzihî'l-kışsate's-şerîfete fî-târîhi li-müellifihî sene şemân ve şemânîn ve tis'a mi'e, sene 988*. Buna göre *Kıssa-i Çoban* hicri 988 /miladi 1580-81 yılında nazma çekilmiştir.

2.3. Beyit Sayısı

Yukarıda da belirtildiği üzere *Kıssa-i Çoban*'ın elde yalnızca bir nüshası bulunmaktadır. Bu nüsha da kopukluk nedeniyle baştan eksiktir. Klasik bir mesnevinin tertip kaidelerinden ve eserin bölümlerinden yola çıkarak *Kıssa-i Çoban*'ın başında olması gereken hamdele bölümü ile elde bir kısmı bulunan na't bölümünün baş tarafını içeren varaklar kopmuş ya da koparılmıştır. Bu eksiklik nedeniyle eserin 432 beyti eldedir. Tahminimiz baştaki eksikliğin 1 ya da 2 varak olduğu yönündedir. Eldeki beyitler ve eksik olduğu düşünülen varak ya da varaklar göz önüne alındığında Mecîdî'nin *Kıssa-i Çoban* adlı eseri 460-500 beyit arasında olmalıdır.

2. 4. Yazılış/Tercüme Sebebi

Mecîdî, *Kıssa-i Çoban*'ı telif/tercüme etme sebebinin eserin *Hâtîme-i Kıssa-i Çobân* adlı bölümünde aşağıya alınan beyitlerde ifade etmiştir. Buna göre şair, eserini çoban kıssasından hisse almak, onu dostlarına hediye etmek böylece onların hayır duasına mazhar olarak cennete girmek gayesiyle yazmış/tercüme etmiştir.

Diñle Mecîdî'yi çobân kışsasın
Nazm idüp aldı özinüñ hişşesin (393)

Eyledi ihvāna hediye buni

Zümre-i yārāna ‘aṭıyye buni (394)

Tā diyeler Hakk āna rahmet ide

Rahmet ile bāğ-ı behište gide (395)

2.5. Mahlas Kullanımı

Tespit edebildiğimiz kadarıyla şair eserinde hem adını hem de mahlasını zikretmiştir. Şair, mahlası olan Mecîdî’yi üç beyitte anmıştır (32, 162, 393). Bu beyitlerden biri aşağıya alınmıştır. Şair burada “*Ey yoktan iki cihanı yaradan, Mecîdî kulunu yanından uzaklaştırma!*” diyerek Allah’a dua etmektedir.

İy ki ‘ademden dü cihān yaradan

Sürme Mecîdî kuluñı aradan (162)

Yukarıda da belirtildiği üzere Mecîdî, mahlası dışında adını da eserde zikretmiştir. O, adını Abdimecîd (65, 221, 223) ve Abdülmecîd (200, 203, 246, 263, 272) şeklinde olmak üzere toplamda sekiz farklı beyitte eserinde anmıştır. Bu beyitlerden ikisi aşağıya alınmıştır:

‘Abdimecîd’i yoğ iken var iden

Lutfuñ ile bende-i ahyār iden (221)

‘Abd-i kadîmüñ ki bu ‘Abdülmecîd

Senden umar peyk-i kerem yā Mecîd (272)

2.6. Eserin Bölümleri ve Konusu

Kıssa-i Çoban tespit edebildiğimiz kadarıyla 26 bölümden oluşmaktadır. Bunlardan 25’i eldedir. Eserde var olduğunu düşündüğümüz hamdele bölümü nüshanın baştan eksik olması dolayısıyla kayıptır. Mevcut olan nüshadaki bölümlerin biri na’t, biri Mevlânâ övgüsü, yedisi Hz. Musa ile çoban kıssasına dair, altısı münacat, biri hikâye, dördü nasihat, üçü temsîl, biri hadis tercümesi, biri de hatimetü’l-kitaptır.

26 bölümden oluşan *Kıssa-i Çoban*’ı beş ana bölüme ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki, üç bölümden oluşan eserin giriş kısmıdır. Bu bölümün başında bulunduğunu düşündüğümüz hamdele yukarıda

da belirtildiği üzere elde yoktur. Bu ana bölümü oluşturan diğer iki kısım na't ve Mevlânâ övgüsüdür.

İkinci ana bölümde Hz. Musa ile çoban kıssası anlatılmıştır ki burası eserde 4-10. bölümler arasında yer almaktadır.

Üçüncü ana bölüm eserin 11-23. bölümlerini kapsamaktadır ki burada münacatların yanında çeşitli temsiller ve okura verilen nasihatler bulunmaktadır.

Eserin dördüncü ana bölümünü *Hâtîme-i Kıssa-i Çôbân* adlı kısım oluşturmaktadır. Eserin beşinci ve ana bölümünü iki münacatın bulunduğu 25 ve 26. bölümler oluşturmaktadır.

Şimdi eserin bölümlerinin içeriklerini eserdeki sırasına göre tek tek ele alalım.

Kıssa-i Çoban'ın ilk bölümü eserin başındaki noksanlık dolayısıyla elde olmayan ancak şair tarafından kaleme alındığını tahmin ettiğimiz hamdele bölümüdür.

Eserdeki ikinci kısım Hz. Muhammed'i övmek gayesiyle kaleme alınmış olan na't bölümüdür. Burası baştan eksiktir ve buraya ilişkin elde yalnızca 11 beyit bulunmaktadır. Burada Mecîdî, Hz. Muhammed'in ümmetini bir çoban gibi koruduğundan, onun davetinin zengin-fakir herkese eriştiğinden, ona ümmet olanların cennete gireceğinden, onun ehli beyti ve ashabının yüceliğinden bahsetmiş; Allah'a dua ederek bu bölümü tamamlamıştır.

Eserin üçüncü bölümü çalışmamızda 12-36. beyitler arasında yer alan *Der-Medh-i Mevlânâ Celâleddîn-i Hudâvendigâr Kuddise Sırruhu* başlıklı kısımdır. Mecîdî burada, Hz. Mevlânâ'yı onun üstün niteliklerini dile getirerek övmüştür. Onun *Mesnevî*'sinin eşsiz ve ölümsüz bir eser olduğunu, bu eserinde insanların ibret alması için çoban kıssasını yazdığını, kendisinin de hem nefsinin hem de diğer insanların bu kıssadan hisse almasını sağlamak için onu tercüme ettiğini ifade etmiştir.

Mecîdî, *Kıssa-i Çôbân bâ-Mûsî Bin 'İmrân 'Aleyhümâ Salavâtü'r-Rahmân* başlığını taşıyan bölümle asıl konuyu işlemeye geçer. Çalışmamızda 37-44. beyitler arasında yer alan 8 beyitlik bu bölümde şair, Hz. Musa'nın Allah ile görüşmek için Tur dağına giderken yolda gözyaşları içerisinde Allah'a dua eden bir çoban gördüğünü söyler.

Bundan sonra Mecîdî, *Münâcât-ı Çôbân bâ-Hazret-i Sultân* başlıklı bölüme geçer. 45-72. beyitler arasındaki 28 beyitlik bu bölümde şair; çobanın Allah'a samimi ancak alışılmamış ifadeler içeren duasına Hz. Musa'nın kulak misafiri olduğunu dile getirir. Çoban, duasında Allah'ı çok sevdiğini, onun için her şeyi yapmaya hazır olduğunu söyler. Bunlar arasında Allah'ın çarığını ve hırkasını yamamak, bitini piresini öldürmek, sırtını kaşımak, saçını taramak, yiyecek içecek ikram etmek, sapan, çakı, düdük, çakmak, kese gibi eşyalarını hediye etmek, koyun, keçi ve kuzusunu kurban etmek, düşmanıyla savaşmak gibi şeyler vardır. Bu bölüm çobanın Allah'ın hasretiyle yandığı söylenerek tamamlanır.

Su'âl-i Mûsî Bin 'İmrân Çôbân-râ bâ-Ta'ne-Künân başlıklı eserin altıncı bölümü 73-75. beyitler arasındadır. Üç beyitlik bu bölüm, Hz. Musa'nın çobana bu sözleri kime sarf ettiğini sorduğu kısımdır.

Eserin yedinci bölümü *Cevâb-ı Çôbân Mûsî Bin 'İmrân 'Aleyhi's-Selâm* başlığını taşır. 76-79. beyitler arasındaki bölümde çoban, Hz. Musa'ya Allah'tan başka sevdiği olmadığını bu nida ve duayı da ona ettiğini, ondan başkasına niyaz etmeyeceğini söyler.

Çalışmamızda 80-98. beyitler arasında yer alan 19 beyitlik kısımda şair, Hz. Musa'nın çobanı sözleri dolayısıyla azarlamasını konu eder. Hz. Musa burada çobana, söylediklerinin hata ve hatta küfür olduğunu, bunların Allah'a layık olmadığını, Allah'ın yemek, içmek vb. tüm ihtiyaçlardan münezzehe olduğunu, tüm varlıkların fani, Allah'ın ise baki olduğunu, her canlının rızkını onun verdiğini herkesin onun kulu olduğunu söyler.

Hayret-i Çôbân-ı Sâfi-Cenân bâ-Ta'n-ı Mûsî Bin 'İmrân başlığını taşıyan 9. bölüm çalışmamızda 99-116. beyitler arasında yer almaktadır. 18 beyitten müteşekkil bu bölümde şair, çobanın Hz. Musa'nın sözleri üzerine aklının başından gidip bayılmasını, kendine gelince de duyduğu pişmanlık ve üzüntüyü konu eder.

Çalışmamızda 117-174. beyitler arasında yer alan ve *'İtâb-ı Melik-i 'Allâm be-Mûsî 'Aleyhi's-Selâm* başlığını taşıyan eserin 10. bölümü 58 beyitten müteşekkilidir. Bu bölümün başında Mecîdî, çobanı azarlamasından dolayı Allah'ın hoşnut olmadığını bildiren bir vahyi Hz. Musa'ya indirmesini konu eder. Bu bölümde ayrıca şair, Allah'ın surete

değil kalbe nazar ettiğini, amele değil niyete baktığını, Allah'ın sevdiği kulunun hatalarını bağışladığını dile getirir. Mecîdî, dilden sudur eden süslü püslü sözlerle değil gönülden çıkan samimi yakarışlarla Allah'a dua edilmesi gerektiğini belirtir. Daha sonra şair, akıl değil kişinin aşka tabi olması gerektiğini çünkü akla tabi olanın yolda kalacağını aşkın peşinden gidenin yüceceğini vurgular. Şair bu bölümü, işlediği günah ve hatalar dolayısıyla kendisi için rahmet ve bağışlanma dileyerek tamamlar.

Eserdeki 11. bölüm *Hikâyet* başlığını taşımakta ve çalışmamızda 175-198. beyitler arasında yer almaktadır. Burada şair, şehre giden çoban ve köpeğinin kalabalıkta birbirini kaybetmesi ve çobandan ayrı düşen köpeğin yana yakıla sahibini arayıp sonunda onu bulunca sevinçle havlayıp sahibine atılması şeklinde özetlenebilecek bir hikâyeye anlatır.

Münâcât başlığını taşıyan ve çalışmamızda 199-202. beyitler arasında yer alan kısımda Mecîdî, Allah'ın kereminin çoban, kendisinin ise onun köpeği olduğunu, çobanın köpeğe sahip çıkması gibi Allah'ın da kendisine sahip çıkması temenni ve arzusunu dile getirir.

Çalışmamızda 203-219. beyitler arasında bulunan *Pend* başlıklı bölüm 17 beyitten müteşekkildir. Burada şair, nefisini muhatap alarak ona çeşitli nasihatlerde bulunur. Allah'ı ona layık sözlerle anmasını, şeriatı hor görmemesini, şeriattan ayrılmamasını, nefsi mağlup edince Allah'ın cezbesinin canında yer edeceğini, böylece hayatında olumsuz ne varsa hepsinin olumlu ve güzele dönüşeceğini ifade eder. Nefis mücadelesini kazanan kişinin Allah'ın sunduğu ölümsüzlük suyunu içeceğini, böylece nur üzere nura erişeceğini, tüm benliğini terk edip Allah'a vasıl olacağını dile getirir.

Münâcât-ı 'Abdülmecîd bâ-Pâdişâh-ı Ferd ü Mecîd başlığını taşıyan bölüm çalışmamızda 220-229. beyitler arasında yer almaktadır. Burada şair, Allah'ı övmüş ondan hatalarını bağışlamasını, kendisine ihsanda bulunmasını, dualarını kabul etmesini, kendisini cennete koymasını ve kendisine cemalini görmeyi nasip etmesini dilemiştir.

Eserdeki 15. bölüm *Münâcât-ı Dîger* başlığını taşımaktadır. Çalışmamızda 230-265. beyitler arasında yer alan bu kısımda şair, ay ve güneşin Allah'ın kölesi olduğunu onların Allah'ın emrine asla karşı gelmeden gece gündüz döndüklerini insanların ise arzu ve heveslerine

uyduklarını söyler. Kendisinin aciz, zavallı ve günahkâr olduğunu, tüm bunlara rağmen Allah'ın lütfundan başka gidecek kapısı olmadığını dile getirir. Mecîdî, daha sonra Allah'ın ihsan ve fazlına vurgu yapar. Bunlar olmasa işlediği hatalar dolayısıyla yerinin cehennem olacağını söyler. Allah'ın adının sıklıkla anılması gerektiğini, insanların saadete Allah'ın adıyla erdiklerini, cennete onun adıyla girdiklerini, Allah'ın adını ananların din ve dünyasını abat edeceğini ifade eder. Şair, var olan her şeyin Allah'ın olduğunu, bu yüzden hamde ve şükre yalnızca onun layık olduğunu, Allah'ın tüm nimetlerin, fazlın, ihsanın, lütfun sahibi olduğunu vurgular.

Kıssa-i Çoban'daki 16. bölüm de *Münâcât-ı Dîger* başlığını taşımaktadır. 15 beyitten oluşan bu kısım çalışmamızda 266-280. beyitler arasında yer almaktadır. Mecîdî bu bölümde, en fakirinden en zenginine herkesin cömertliği Allah'tan beklediğini ifade eder. Allah'tan benliğini yok etmesini ve onun varlığında kendini bekaya ulaştırmasını diler. İşlediği hatalar dolayısıyla Allah'a münacatta bulunmaya yüzü olmadığını ancak onun kulu olduğunu ve bu yüzden yalnız Allah'tan kerem umduğunu söyler. Allah'tan kendisine fasih bir dile sahip olmayı, ilahi aşk şarabından içmeyi nasip etmesini temenni eder.

Çalışmamızda 281-311. beyitler arasında yer alan *Nasîhat* başlıklı bölümde şair, okura çeşitli nasihatlerde bulunmaktadır. Mecîdî, Allah'a kavuşmanın yolunun benliği terk etmekten geçtiğini, başkasının değil kişinin kendi ayıbına bakması gerektiğini, şeriat yolunu takip etmek gerektiğini, kalp temizliğinin şart olduğunu vurgular. Şair, tıpkı çoban gibi samimi olmanın ama sözü edeple söylemenin gerektiğini ifade eder. Allah'a dua ederken Hz. Musa'nın rast geldiği çoban gibi sözler söylenmemesi gerektiğini çünkü onun saf kalpli, makbul bir kul olduğunu sıradan insanların kendisini onunla kıyaslamasının doğru olmayacağını dile getirir. Zira onun takva ehli olduğunu, abdestsiz yere basmadığını, ibadetlerini eksiksiz yerine getirdiğini, sabahlara kadar namaz kıldığını, Allah aşkının onu kendinden geçirmesi sebebiyle çobanın diline ne geldiyse söylediğini bu yüzden onun söylediği yakışsız sözlerden mesul olmadığını ifade eder.

Eserdeki *Nasîhat-i Dîger* başlığını taşıyan 18. bölüm çalışmamızda 312-334. beyitler arasında yer almaktadır. 23 beyitlik bu kısımda şair,

minbere çıkıp insanlara vaaz eden ancak nefesine uyup cehaletle Allah'ın yolundan sapan, nefsinin arzularını nasihat zanneden kişileri eleştirir ve en kıymetli nasihatın edep olduğuna vurgu yapar. Allah'ın peygamberi olması sebebiyle Hz. Musa'nın Allah'a nazı geçtiğini bu yüzden çobana söyledikleri dolayısıyla Allah'ın onu uyarmasında şaşılacak bir şey olmadığını dile getirir. Mecîdî, insanın iyi huylu, tatlı dilli, edepli, hayâli, temiz kalpli olması gerektiğini söyler. Şair, saltanat, ordu ve hizmetkârlarıyla iftihar edenin sonunun cehennem, cehennem ateşinden kurtuluşun anahtarının kibri terk etmek olduğunu vurgular.

Temsîl başlıklı bölüm çalışmamızda 335-345. beyitler arasında yer almaktadır. 11 beyitten müteşekkil bu kısımda Mecîdî, kişiye hakaretvari sözler söyleseler dahi bunları umursamamasını, deniz dibi gibi olup kimseye ağız açmamasını, mütevazı olmasını tavsiye eder. Şair, Allah'ın Hz. Musa'yı Firavun'a gönderirken ona haşin değil yumuşak bir üslupla nasihat etmesini salık verdiğini, kimseye hakaret nazarıyla bakmanın doğru olmadığını, yumuşak huyluluk ve tevazunun insanı huzura kavuşturduğunu vurgular.

Mecîdî bu bölümden sonra eserinde Ebû Hüreyre'den nakledilen bir hadisin Arapça mensur metnine yer verir ve *Terceme-i Hâze'l-Hadîs* başlığı altında bu hadisi manzum olarak tercüme eder. Çalışmamızda 346-370. beyitler arasında bulunan bu bölümde şunlar anlatılır: Bir gün Allah Hz. Musa'ya "Sana pek çok lütufta bulundum, seni Kelîm kıldım, kadrini katımda yüce eyledim ama sen ben hastalandığım hâlde beni ziyarete gelmedin, bu dostluğa yakışır mı?" der. Hz. Musa bu söze şaşırıp "Allah'ım hâsâ sen hastalıktan münezzehsin." diye cevap verir. Allah, "Herkes hâlimi sormaya geldi ama sen gelmedin. Dost olan dostundan uzak olur mu?" der. Hz. Musa şaşkınlıkla "Her hastaya sen şifa verirken nasıl hasta olabilirsiniz? Ben söylediklerimin sırrına vakıf olamadım. Rabbim bana bunu açıkla." diye Allah'a niyaz eder. Allah, "Sevdiğim bir kulum hasta oldu ve onu ziyarete gitmedin, işte bunun sırrı budur." diye Hz. Musa'ya durumu açıklar.

Eserdeki 21. bölüm *Pend* başlığını taşımaktadır. 371-374. beyitler arasındaki dört beyitlik bu kısımda şair; insanların, Allah'ın has kullarını kendileriyle kıyaslamamalarını, bunlar da bizim gibi yer, içer, yatar, uyur deyip onları sıradan insanlarmış gibi görmemelerini söyler.

Çalışmamızda 375-382. beyitler arasında yer alan *Temsîl* başlıklı bölümde Mecîdî, yukarıda bahsettiği durumu örneklendirir. Buna göre iki geyik aynı otu yerler ama birinin yediği göbeğinin altında misk öbürününki kuyruk olur, aynı yerde yetişen kamışlardan birinin içi şekerle doluyken öbürü bomboştur. Allah'ın has kullarının yediği nur olurken diğer bazı insanlarınki kin ve hasede dönüşür. Allah'ın has kullarının içi Allah'ın nuru ile doludur ve her biri bir mücevherdir. Bunların insanların arasında olmasının gayesi onları doğru yola erdirmektir.

Eserdeki *Temsîl* başlıklı diğer bir bölüm çalışmamızda 383-392. beyitler arasında bulunmaktadır. 10 beyitten oluşan bu kısımda şair, koyunlar otlağa giderken önlerinde bir keçinin sürüye rehberlik ettiğini, aksak ve sakat olanların geriden geldiklerini, koyunlar otlaktan eve dönerken durumun tersine döndüğünü aksak olanların öne düştüğünü böylece Allah'ın onları geride bırakmadığını söyler. Mecîdî, tıpkı bunun gibi nefsin peşine takılmamak için hak yola gidenlerin takip edilmesi gerektiğini, ilim öğrenip yumuşak huylu olunmasının lüzumunu ifade eder.

Çalışmamızda 393-396. beyitler arasında yer alan 4 beyitlik *Hâtîme-i Kıssa-i Çöbân* başlıklı bölümde Mecîdî, çoban kıssasını yazarak kendinin bundan ibret aldığını, bu eseri dostlarına hediye ettiğini böylece onlardan Mecîdî'nin tıpkı çoban ve Hz. Musa gibi Allah'ın rahmetine nail olup cennete girmesi için dua etmelerini beklediğini söyler.

Kıssa-i Çoban'daki 25. bölüm *Münâcât* başlığını taşımakta ve bu kısım 397-408. beyitler arasında yer almaktadır. 12 beyitlik bu bölümde Mecîdî, kendisi için Allah'tan rahmet diler. Ondan kendisini inayet denizine daldırmasını, canı bedenden ayrılınca huzur içinde ahirete erdirtirip nimete kavuşturmasını, cehennem ateşinden korumasını, cennet bağına dâhil etmesini, orada cemalini görmeyi nasip etmesini ister.

Eserin son bölümü *Münâcât-ı Diğer* başlığını taşımaktadır. Çalışmamızda 409-432 beyitler arasında yer alan 24 beyitlik bu kısımda şair, Allah'ın nimetinin herkese eriştiğini, rahmetinin herkesi kapsadığını ifade eder. Allah'ın iki âlemi yoktan var ettiğini, kulları için iki yol var ettiğini bunlardan birinin hidayet diğerinin ise dalalet yolu olduğunu, hidayet yoluna gidenleri cennete koyduğunu, dalalet yoluna gidenleriye

cehennem azabına mahkûm ettiğini dile getirir. Mecîdî, Allah'ın rahmetinin gazabını geçtiğini, rahmetinin cemel, gazabının ise celal sıfatına dayandığını söyler. Allah'tan kullarına celal sıfatıyla değil de cemel sıfatıyla muamele edip cennetine koymasını ve kullarının orada Allah'a hamd ve sena ederek mutlu bir şekilde sonsuza dek kalmasını nasip etmesini isteyerek eserini tamamlar.

3. Rûşenî'nin *Çobannâme'si* ile Mecîdî'nin *Kıssa-i Çoban'ının Mukayesesi*

Bilindiği üzere 15. yüzyıl Halvetî şeyhlerinden olan Dede Ömer Rûşenî aynı zamanda mutasavvıf bir şairdir. *Divan'ı* yanında mesneviler de kaleme alan şairin mesnevilerinden biri de *Çobannâme'*dir.⁵

Yukarıda da belirtildiği üzere Rûşenî, 1475-76 yılında teşkil ettiği *Çobannâme'sini* Mevlânâ'nın *Mesnevî'sinin* ikinci cildinde yer alan çoban kıssasını Türkçeye tercüme etmek gayesiyle kaleme almıştır. *Mesnevî'*de 95 beyitte anlatılan bu kıssayı o, Türkçeye 529 beyitle aktarmıştır. Rûşenî, tercüme esnasında yaptığı eklemelerle adeta içeriği yeniden kurgulamış ve pek çok açıdan telif niteliği taşıyan bir eser ortaya çıkarmıştır. Dede Ömer Rûşenî'den yaklaşık bir asır sonra 1580-81 yılında Mecîdî *Kıssa-i Çoban'ı* nazma çekmiştir. Mecîdî'nin, kaynağı *Mesnevî-i Ma'nevî'*deki çoban kıssası olan eserini teşkil ederken büyük oranda Dede Ömer Rûşenî'den etkilendiği hatta bu hususta etkilenmenin de ötesine geçtiği söylenebilir. Bu açıdan her iki eserin genel hatlarıyla mukayese edilmesinde yarar olacağı kanaatindeyiz.

Hem *Çobannâme* hem de *Kıssa-i Çoban* mesnevi nazım şekli ile nazma çekilmiş ve yine her iki eser de aruzun *müfte'iliün müfte'iliün fâ'iliün* kalıbı ile teşkil edilmiştir. *Çobannâme'nin* mensur-manzum biçimde kaleme alınmış Farsça bir mukaddimesi bulunmaktadır. Bu bölümde Allah'a hamddan sonra Hz. Muhammed övülmüş (na't) ve eserin yazılış sebebi açıklanmıştır (bk. Ünal 2003: 81; Şenarslan 2020: 330). Eldeki nüshada *Kıssa-i Çoban'ın* baştan eksik olması dolayısıyla *Çobannâme'de* olduğu gibi Farsça bir mukaddime bulunup bulunmadığını bilemiyoruz ancak Mecîdî'nin eserinde na't kısmının manzum ve Türkçe olması büyük

⁵ Eser bazı nüsha ve kaynaklarda *Şobannâme* olarak da adlandırılmıştır.

ihtimalle baştaki eksik olan bölümün de manzum ve Türkçe olduğu fikrini uyandırmaktadır.

Tespitlerimize göre Mecîdî eserini büyük ölçüde Rüşenî'ninkine paralel bir şekilde oluşturmuştur. Bununla birlikte *Çobannâme*'nin 138-304. beyitleri⁶ arasında kalan *Der-İtâb-ı Diger-i Mûsâ Aleyhisselâm*, *Der-Beyân-ı Sifât-ı Çôbân*, *Hayret-i Mûsâ Aleyhisselâm*, *Cüsten-i Mûsâ Aleyhisselâm Çôbân-râ*, *Yaften-i Mûsâ Alayhisselâm Çôbân-râ*, *Cevâb-ı Çôbân*, *Tanz-ı Çôbân Mûsâ Aleyhisselâm*, *Cevâb-ı Diger*, *Semere-i Münâcât-ı Çôbân*, *Beyân Kerden-i Çôbân ez-Ahvâl-i Hôd*, *Der-Medh-i Çôbân Mûsâ Aleyhisselâm*, *Nasîhât*, *Der-Beyân-ı Hâl-i Mûsâ Aleyhisselâm*, *Hikâyet*⁷ isimlerini taşıyan 15 bölüm ve bunlarda işlenen mevzular *Kıssa-i Çoban*'da yer almamaktadır. Öte yandan *Kıssa-i Çoban*'ın sonundaki *Münâcât* bölümü de *Çobannâme*'de yoktur.

Mecîdî –eğer nüshadan kaynaklanan bir eksiklik değilse– eserini teşkil ederken *Çobannâme*'nin 15 bölümü hariç diğer tüm bölümlerinde işlenen konuları aynı sıra ile eserine dahil ederek *Kıssa-i Çoban*'ı teşkil etmiştir. *Kıssa-i Çoban* ile *Çobannâme*'de ortak olan bölümlerin beyit sayıları arasında bazı farklılıklar olmakla birlikte içerik ve ifade tarzı ciddi oranda benzeşmektedir. Bunu somutlaştırmak gayesiyle aşağıya birkaç beyit almayı uygun bulduk.

Çobannâme:

Var idi bir demde meger bir çobân

Çâpük ü çâlâk idi key pehlevân (Şenarslan s. 353, b. 318)

Mûsî-i vakt idi çobânlıkda ol

Bulmuş idi Hızr gibi Hakk'a yol (Şenarslan s. 353, b. 319)

Söylese sözinden anun tağ u taş

Yankılanup sırrını eylerdi fâş (Şenarslan s. 353, b. 320)

⁶ Bu beyit aralığı Şenarslan'ın yayımı esas alınarak verilmiştir. bk. Şenarslan 2020: 340-352.

⁷ Bu bölüm isimleri Şenarslan'ın yayımından istifade edilerek çalışmamıza dahil edilmiştir. bk. Şenarslan 2020: 340-351.

Kıssa-i Çoban:

Var idi evvelde işit bir çobān
Çāpük ü cüst idi katı pehlüvān (175)

Mūsî-i vakt idi çobānlıkda bil
Bulmuş idi Hāzret-i Hākk'a sebīl (176)

Tağda gezerken kaçan itse nidā
Tolar idi tağ u depe hep şadā (177)

Yukarıya her iki eserden de birbirini kaybeden bir çoban ve köpeğinin hikâyesinin konu edildiği bölümün ilk üç beyti alınmıştır. Bu beyitler arasındaki söyleyiş benzerliği hemen göze çarpmaktadır. İki eser arasındaki bu benzerliğin hemen her bölümde bulunduğu görülmektedir. Şu hâlde Mecîdî'nin *Kıssa-i Çoban*'ı nazma çekerken Rûşenî'nin *Çobannâme*'sini model aldığı hatta oradaki bazı ifadeleri hiç değiştirmeden eserine dahil ettiği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle Mecîdî'nin Rûşenî'nin *Çobannâme*'sini beğendiğini ve ona benzer bir eser kaleme alma arzusuyla *Kıssa-i Çoban*'ı teşkil ettiğini söyleyebiliriz.⁸ Bu hususu daha net bir şekilde ortaya koymak adına iki eserin detaylı bir şekilde karşılaştırmasını içeren bir çalışma yapılmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

4. *Kıssa-i Çoban*'ın Nüsha Hususiyetler ve Tenkitli Metni**4. 1. Nüsha Hususiyetleri**

Kıssa-i Çoban'ın elde yalnızca bir nüshası bulunmaktadır. Söz konusu yazma Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 4027'de kayıtlıdır. Eser yazmanın 1a-12a varakları arasında yer almaktadır. Nesih yazı ile istinsah edilmiştir. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple yazılmıştır.

⁸ *Çobannâme* ve *Kıssa-i Çoban*'ın kaynağı daha önce belirtildiği üzere *Mesnevî-i Ma'nevî*'dir. Bu iki eser arasındaki benzerliğin her ikisinin de *Mesnevî*'de geçen çoban kıssasının tercümesi olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Ancak *Çobannâme* ile *Kıssa-i Çoban* arasındaki benzerlikler *Mesnevî*'de bulunan bölümlerin yanı sıra orada olmayan bölümler arasında da fazlasıyla görülmektedir. Örneğin *Çobannâme* ve *Kıssa-i Çoban*'dan çalışmaya mukayese gayesiyle alınan üçer beyitin bulunduğu kısım *Mesnevî*'de bulunmamaktadır. Bu da Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un eserini teşkil ederken Dede Ömer Rûşenî'nin *Çobannâme*'sini merkeze aldığı açık bir şekilde göstermektedir.

Metin çift sütun hâlinde ve 21 satırdan müteşekkil olarak kaydedilmiştir. Nüshada 432 beyit bulunmaktadır. Hicri 988/miladi 1580-81 yılında istinsah edilmiş olan yazma üst kısmından nem almış, bu yüzden her varağın başındaki bir ya da birkaç beyit mürekkep dağılması dolayısıyla kısmen ya da tamamen okunamaz hâle gelmiştir. Ayrıca eserin baştan en az bir varağı eksiktir.

4.2. Metnin Kurulmasında İzlenen Yol

*Kıssa-i Çoban'*ın metni Latin harflerine aktarılırken çeviri yazı alfabesi kullanılmıştır. Varak numaraları sayfanın sol kenarına koyu olarak kaydedilmiştir. Fazla olan ses, hece ve kelimeler; takdim tehir gerektiren ifadeler, müstensih hatası dolayısıyla yanlış yazıldığı düşünülen kelimeler vb. durumlara ilişkin düzeltmelerde metne doğru olduğu düşünülen şekil konulurken hatalı ya da eksik olduğu değerlendirilen şekiller dipnotta verilmiştir. Bir beyitte birden fazla düzeltme var ise dipnotta bunların aralarına çift taksim “//” işareti konulmuştur. Tamir gerektiren ifadeler metinde köşeli parantez içinde “[]” gösterilmiştir. Müstensih tarafından yazımı ihmal edilen atıf vavları köşeli parantez içine alınmaksızın metne dâhil edilmiştir. Başlıklar dışındaki Arapça veya Farsça ifadeler italik yazılmıştır. Nem dolayısıyla zarar gören kısımlar mümkün olduğunca okunmaya çalışılmış; okunamayan ifadelerin bir kısmı metin tamiri yöntemleri kullanılarak tamir edilmiştir.⁹ Tüm çabalara rağmen okunamayan veya tamir edilemeyen kelime, ifade ve mısralar sıralı nokta ile gösterilmiştir. Beytin tamamı ya da büyük kısmı okunamıyorsa yazmadan alınan görüntü metin içine aynen alınmıştır. İçinde nem dolayısıyla okunamayan ya da tamire tabi tutulan ifadeler bulunan beyitlerin görüntüleri dipnota eklenmiştir. Şairin adı, mahlası ve eserde yer alan başlıklar koyu yazılmıştır. Arapça ya da Farsça ifadelerin tercümeleleri dipnotta verilmiştir.

⁹ Yukarıda ifade edildiği üzere Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un *Kıssa-i Çoban'*ı büyük ölçüde Dede Ömer Rüşenî'nin *Çobannâme'si* ile benzeşmektedir. Bu durum *Kıssa-i Çoban'*da okunmayan yerlere dair fikir vermesi açısından metin tamirinde *Çobannâme'nin* ciddi bir katkı sağlamasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca metnin problemleri yerlerinin çözümü hususunda destek ve yardımlarını gördüğüm değerli meslektaşlarım Prof. Dr. Ozan Yılmaz ve Dr. Öğr. Üyesi Metin Samancı'ya teşekkürü bir borç bilirim.

4.3. Tenkitli Metin

Kıssa-i Çobān

1a [Der-Na't-i Rasūlullāh Şallallāhu 'Aleyhi ve Sellem]*

[Müfte'ilün müfte'ilün fā'ilün]

- 1 Halka himāyāt ile çobān olan
Dā'im işi luṭf ile iḥsān olan
- 2 Hāş ile 'āma idüben da'veti
Rāh-ı Hudā'da bu idi himmeti
- 3 Ümmeti hep bāğ-ı cināna gire
Luṭf-ı Hudā cümlesine hep ire
- 4 Seyr-i temāşā-yı cemāl ideler
Ḥamd ü şenālarla maḳāl ideler
- 5 Āl ile aşḫābı ki anlar hemān
Her biri bir necm-i hedīdür 'ıyān
- 6 Her ki ide anlara bil iktidā
Rāh-ı Hudā'da bulalar ihtidā
- 7 Anları azdurmaya Şeyṭān-ı şüm
'Avn-i Hudā anlara atup rücüm
- 8 Senden İlähī bu durur [mübteğā]
Maṭlab-ı a'lā vü ehem-i münā
- 9 İdesin [ihlāş ile ṭoğrı kuluñ]
Meslegi ola anuñ ṭoğrı yoluñ
- 10 Bulmaya İblīs anı telbīse yol
İy heme 'ālemlere iḥsānı bol
- 11 Şoñ nefesin alasin imān ile
Cezb idesin dergehe Qur'an ile

* Der-Na't-i Rasūlullāh Şallallāhu 'Aleyhi ve Sellem: *Resullullah sallallahu 'aleyhi ve sellem*in övgüsünde.

Der-Medḥ-i Mevlânâ Celâleddîn-i Ḥudâvendigâr

Ḳuddise Sırruhu*

- 12 Ol ki dinildi aña Şems-i Celâl
Ol özi şıdḳ u yüzi mâh-ı cemâl
- 13 *Mūsî-i ‘İmrân-pey ü ‘İsî-nefes*
Nûr-ı Ḥudâ ber-ser-i [ō] muḳtebes
- 14 *‘İsî-i Meryem-dem ü Hârûn-şiyem*
Yûsuf-ı şânî bûd ü Yûşa‘-ḳadem
- 15 Râ‘î-i ‘âlî vü şobân-ı şefîḳ
Zümre-i ‘uşşâḳa içüren raḥîḳ
- 16 Düşmüş ü ḳalmuşlara hoş ‘avn ider
Gü[r]g-i hevâdan gözedüp şavn ider
- 17 Ḥızr-şıfat nâşir-i ‘ilm-i ezel
Maḥzen-i sırr-ı Aḥad u Lem-yezel
- 18 İrüşüben her dem aña ‘avn-i Ḥaḳ
Nefsi anuñ olmadı Fir‘avn-ı Ḥaḳ
- 19 Ebrini zâ‘il iden ol cānınuñ
Bildirdi nedür sırrını cānânınuñ
- 20 Bildirdi nedür nefsi vü hem Rabbini
Ġayrı ḳodı oldı anuñ mü‘mini
- 1b 21 ‘Ālim ü ‘āmil [durur] erbâb-ı faẓl
Kāmil ü [dānâ şeh-i] aşḫâb-ı faẓl

* Der-Medḥ-i Mevlânâ Celâleddîn-i Ḥudâvendigâr Ḳuddise Sırruhu: *Mevlânâ Celâleddîn Efendimizin -Allah onun sırrını mukaddes kılsın- övgüsünde.*

13 Beytin tercümesi şöyledir: *O, İmran’ın oğlu olan Hz. Musa payeli ve Hz. İsa nefeslidir. Onun başından Allah’ın nuru yansımaktadır.*

14 Beytin tercümesi şöyledir: *Onun nefesi Hz. Meryem’in oğlu Hz. İsa’nın nefesi gibiydi. Huyu Hz. Harun gibi (yumuşak) idi. O, güzellikte Hz. Yusuf gibiydi ve Hz. Yuşa gibi uğurluydu.*

- 22 [Süz] u güdāz ile ider hoş-niyāz
Gāh niyāz [eyleyüben] gāh nāz
- 23 Kāşif-i esrār u şeh-i aşfiyā
Rāfi'-i [aḫyār] u ser-i evliyā
- 24 Buldı felek şa'ş'a'sından ziyā
Buldı melek şinşinesinden şafā
- 25 Hem laḫab-ı pāki olan Mevlevī
Ḥüb edāsiyla yazan Meşnevī
- 26 Dindi aña mağz-ı Kelām-ı Qadīm
Oldı anuñ mişli cihānda 'adīm
- 27 Hem didiler aña işt kıt-ı cān
Rūḫa virür bāğ-ı cināndan nişān
- 28 Bulan anuñ neşvesi birle ḫayāt
İRmez ebed aña fenā vü memāt
- 29 Kışsa-i çöbānı çün itdi beyān
Meşnevī içinde o maḫbüb-ı cān
- 30 Hişşe alup kışşadan ol özine
Bağdı bu āyīnede cān yüzine
- 31 Her ki ala hişşe şehā kışşadan
İRmez aña āfet ü zar ğuşşadan
- 32 Sen de işt düñse **Mecidī** bunı
Hişşe alagör yüri olma denī
- 33 Hişşe alanlar irişür menzile
Mālik olur milket-i cān u dile
- 34 Diñle ne dir tercemesinde o pāk
Meşnevī'de Mevlevī-yi tābnāk

22

23

29 o: ol M.

- 35 **Kıssa-i Çöbân**'a şurū' eyleyüp
Şıdkın anuñ ehl-i dile söyleyüp
- 36 Şân-ı şerîfin anuñ itdi beyân
Gün gibi 'ışkı anuñ oldu 'ıyân

Kıssa-i Çöbân bā-Mūsî Bin 'İmrân 'Aleyhümâ Şalavātu'r-Raḥmân*

- 37 Mūsî bin 'İmrân Kelîm-i Hudâ
Hoş giyüp egnine 'abâ vü ridâ
- 38 Şemlesini başına şarmışdı ol
Bulmak için Tūr'da Mevlâ'ya yol
- 39 Elde 'aşası şan anuñ mâr idi
Gelse 'adûsı anı yudar idi
- 40 Nūr-ı tecellîye olup ol ğarîk
Ḥazret-i Allâh idi aña refîk
- 2a 41 Bir gün olup [Mūsî-i 'İmrân] revân
Tūr'a münâcâta giderdi o ḥân
- 42 Gördi ki feryâd ile [hep] bir çobân
Âh idüp efgân ile eyler fiğân
- 43 Göz yaşını yire revân eylemiş
Âteş-i 'ışkını 'ıyân eylemiş
- 44 Bârî ile söyleşüp eyler hıṭâb
Kimi ḥaṭâ kimisi anuñ şavâb

Münâcât-ı Çöbân bā-Ḥazret-i Sulṭân*

- 45 Dir ki eyâ cümle cihân yaradan
Ben ḳuluñı eyleme red aradan
- 46 Bunca zamandur saña ben 'aşıḳam
'İşkuñ ile sevgüñ ile şâdıḳam

* Kıssa-i Çöbân bā-Mūsî Bin 'İmrân 'Aleyhümâ Şalavātu'r-Raḥmân: *Çoban ile İmranoğlu Musa'nın kıssası, Allah'ın salavatı her ikisinin de üzerine olsun.*

* Münâcât-ı Çöbân bā-Ḥazret-i Sulṭân: Hz. Sultân'a / Allah'a çobanın münacatı.

- 47 Kuzucuğ iltüp saña itsem fedā
Umar idüm baña ideydüñ nidā
- 48 Çarığußuñ söküğüni yamayam
Bit pir[e] var ise kıram kımayam
- 49 Kaşıya idüm o güzel arkañı
Yamaya idüm dañı ol hırkañı
- 50 Şāne uram kākül-i miskīnūñe
Şefkat idüp ola ki miskīnūñe
- 51 Çeşm-i 'ināyetle aña baqaduñ
Boynuma luţfuñ ipini taqaduñ
- 52 Yağış olıcağ nemedüm bürüyem
Ayağußıñ altına yüzüm sürüyem
- 53 Her ne ki var bende eger şīr ü nāñ
Yiye idüñ anı iy şāh-ı cihāñ
- 54 Köremez ü yağ u yoğurd u penīr
Cümlesini yiyedüñ iy lā-naẓīr
- 55 Yüzücegüm gezliceğüm ne ki var
Vireyidüm taķınayıduñ i yār
- 56 Şapanımı çatladaduñ viredüm
Saña yavuz kaşd ideni kıradum
- 57 Baña di kim düşmenüñi yā İlāh
Çevgenüm ile vurup idem tebāh
- 58 Her ne işüñ olsa baña di anı
Tā bitürem ol işi ben yā Ğanī
- 59 Eyleyüben cāñ ile kılluğ saña
Tek anı yā Rabb buyur sen baña
- 60 Düdücegüm çalayıdum dem-be-dem
Ola kim ferhāñ olasın gide ğam

- 2b 61 Çandaluğın her ki baña bildüre
 [Ben] kuluñı şād idüben güldüre
- 62 [Çakmacıgum kavlucı]gum hep saña
 Cümlesini vireyidüm iy Hudā
- 63 Düdücügüm yanlucugum yancugum
 Hep vireydüm saña iy sultāncugum
- 64 [Senüñ] içündür ne ki var her işüm
 Hey heyüm ü ba'ba'um u hüş hüşüm
- 65 Senüñ içündür bu koyunum keçüm
 'İşkuñ ile toptolu taşum içüm
- 66 Şıdk-ı cenānum saña tanuk yiter
 Baña konuk olsañ eyā Hāk yiter
- 67 Sen di baña kim nicesi ideyin
 Şora seni ben nireye gideyin
- 68 Senden olaldan berü şāhum ırağ
 Hasret odı cānuma çün vurdı dāğ
- 69 Yağdı vü yandurdı beni ayruluk
 Yığdı yumurdı tenümi şayruluk
- 70 Vay baña ki ben saña irşemiyem
 Sen şehi görmiyem ü görşemiyem
- 71 Fırkat odı külli kül itdi beni
 Görme revā ayrılığı yā Ganī
- 72 Vālih ü hayrān olup eyler fiğān
 Bihude sözler dimek üzre çobān

61

62

64

Su'âl-i Mûsî Bin 'İmrân Çobân-ra bâ-Ta'ne-Künân*

- 73 Mûsî-i 'İmrân işidüp bu sözi
 74 Didi çobân kimüñ iledür sözüñ
 75 Kimdür ol yağ u yoğurd virdüğüñ
 Bitler ile sirkeçügin kırduğüñ

Cevâb-ı Çobân Mûsî Bin 'İmrân 'Aleyhi's-Selâm*

- 76 Kim didi Mûsî'ye çobân iy tabîb
 Tañrıdan özge baña kim var habîb
 77 Tañrı dur[ur] sevdüğüm ancak benüm
 Kim o durur râğat-ı cân u tenüm
 78 Sevdüğüm ancak benüm oldu Hudâ
 Aña durur hep bu didüğüm nidâ
 79 Anı koyup yâ kime idem niyâz
 Kim o durur şâh-ı cihân bî-niyâz

3a [İtâb-ı Mûsî 'Aleyhi's-Selâm be-Çobân]*

- 80 Hey bu ne sözdür didi Mûsî aña
 Kaçıdı itdi itâb oldan yaña
 81 Cümle sözüñ küfr ü haşâdur didi
 Böyle söz aña ne revâdur didi
 82 Faş u fesâdât durur bu kelâm
 Böyle kelâm itme şaşın iy gulâm
 83 Kâfir ider mü'mini bu söz inan
 Nâr-ı cehennem olur aña mekân

* Su'âl-i Mûsî Bin 'İmrân Çobân-ra bâ-Ta'ne-Künân: *Musa'nın çobana öfkeyle soru sorması.*

* Cevâb-ı Çobân Mûsî Bin 'İmrân 'Aleyhi's-Selâm: *Çobanın İmranoğlu Musa Aleyhisselâm'a cevabı.*

* İtâb-ı Mûsî 'Aleyhi's-Selâm be-Çobân: *Musa Aleyhisselâm'ın çobanı azarlaması.*

82 fesâdât: feşâdât M.

- 84 Olmadı lâyıķ Hāk'a bu türrehāt
Zēn ü günāh oldı hātā herzevāt
- 85 Ağzuñı yum itme bu tavra nidā
Nāzil olur kim saña hıřm-ı Hūdā
- 86 Ağzuñı yum bir daħı açma dehān
Yoħsa bu söz ile yanar hep cihān
- 87 Eyleme sen Hākķ'a bu resme niyāz
şer'a hılāf itme řaķın söz ü sāz
- 88 Etmegi ol yir k'ola anuñ teni
Cism ü cesedden berīdür ol Ğanī
- 89 Yimek ü içmek bize lâyıķ durur
Hāk yimez içmez şeh-i Fāyıķ durur
- 90 Biz yoğ-iken var idi ol Müste'an
Cümleye oldur virici laħm u nān
- 91 Cümle yine olısaruz biz fenā
Ol şalısdur ki anuñdur beķā
- 92 Her gün odur hālķa viren rızķını
Kim o durur Rāzıķ u Hāyy u Ğanī
- 93 Süfre-i Hāk'dur yir ü gök bā-revāc
şems ü kamer anda iki bazlamaç
- 94 Rāzıķ-ı her cānver ol hāndur
Ni'meti bī-ħadd ü firāvāndur
- 95 Yitmiş iki millete iden 'aķā
Yirler ü göklerde Hūdā'dur Hūdā
- 96 Hāřa vü 'āma olup in'am-ı 'ām
Virdi şamu nefsi olana şa'am
- 97 İns ile cin dīv ile hūr u melek
Cümle anuñdur heme ferř ü felek
- 98 Cümleye rızķın viren Allāh'dur
Bendesiyüz cümlemüz ol řāhdur

**Hayret-i Çöbân-ı Şâfî-Cenân bâ-Ṭa'n-ı Mûsî Bin
İmrân***

- 3b 99 [Lafzını] Mûsî'nüñ [işidüp] çobân
[Gitdi özinden yıķı]lup bir zamân
- 100 'Aķlı gelüp başına çok itdi âh
Didi kim işüm benüm oldu tebâh
- 101 Didi kim Mûsî dilümi bağladuñ
Âteş-i ṭa'n ile içüm tağladuñ
- 102 Göñlüm evin ğâret ü vîrân idüp
'Aķlum alup vâlih ü hayrân idüp
- 103 İşledüğüm işe peşimânum âh
Nâdim olup aña perîşânum âh
- 104 Sözlerüñüñ her biri iy kâmrân
Oldı baña tîr ü sinân cân-nişân
- 105 Ben bunu medḡ ańlayup itdüm aña
Bilmedüm anı ki bularmış ḡaṭâ
- 106 Bunu münâcât şanup itmişem
Ġaflet ile egri yola gitmişem
- 107 Çünki sözüm küfr imiş iy baḡtiyâr
Döndüm o sözden iderem i'tizâr
- 108 Umaram Allâh ide tevbem kabûl
Şuçumu 'afv eyleye ol luṭfı bol
- 109 Ağlayuban iñleyüben itdi âh
Didi elüm al benüm iy pâdişâh
- 110 Küfrümi tebdîl kı l ĩmâna sen
Yazma benüm zenbümi 'işyâna sen
- 111 Ḥayret ile gitdi beyâbâna ol
Âh ile efgân iderek sağ u şol

* Hayret-i Çöbân-ı Şâfî-Cenân bâ-Ṭa'n-ı Mûsî Bin İmrân: *Temiz gönüllü çobanın İmranoğlu Musa'nın azarlamasına şaşırması.*

- 112 Didi eyā ‘ālemi var eyleyen
Raḥmet ile ni‘met ile toylayan
- 113 Dört yanımı nār-ı hacālet alup
Bād-ı taḥayyür beni nāra şalup
- 114 Ğarqa-i nār olmuşam iy şehriyār
Tut elümi itme işüm āh u zār
- 115 Gerçi didüm her ne ki geldi dile
İtme İlāhī baña andan gile
- 116 Hāḫḫ’a bu ‘özri ider iken çobān
Baḥr-i kerem cūşa gelüp nāgehān

‘İtāb-ı Melik-i ‘Allām be-Mūsī ‘Aleyhi’s-Selām*

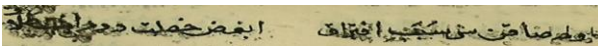
- 117 Vaḫy ile Mūsī’ye didi ol Ḥudā
‘Abdümi benden niçün itdüñ cüdā
- 118 Yıḫduñ anuñ göñlini itdüñ ḫarāb
Verhem ile başına şaçduñ türāb
- 4a 119
- 120 Baḫaram ammā anuñ İmānına
Şıdḳ ile iḫlāş ile [İḳānına]
- 121 Nāle vü feryād ile efgānına
Girye vü zārī ile nālānına
- 122 Olma şaḳın sen sebab-i iftirāk
Ebğaz-ı ḫaşlet durur [elbet] talāk
- 123 Firḳat-i aḫbāb büyük derd olur
İşleyen ol şirreti nā-merd olur

* ‘İtāb-ı Melik-i ‘Allām be-Mūsī ‘Aleyhi’s-Selām: *Her şeyi bilen yüce Allah’ın Musa Aleyhisselam’ı azarlaması.*

120

122

- 124 Şanma beni şürete idem nigâh
 Kâlb-i muhibb oldı baña cilve-gâh
- 125 Manzara bilgil baña oldı cenân
 Manzara olmadı lisân u zebân
- 126 Olmadı esrâra maḥall âb u gil
 Sırr-ı İllâhî'ye maḥal süz-ı dil
- 127 Her ne murâduñ var ise cāna baḳ
 Cānuñ içinde yüce cānāna baḳ
- 128 Anda müyesser olısar her merām
 Anda durur mesken-i Rabbü'l-enām
- 129 Olmadı vâsi' Ḥaḳ' a arz u semâ
 Mü'minüñ oldı dili cāy-ı Ḥudâ

*Kemâ kıle Te'âlâ: Mâ vesî'anî arzî ve-lâ semâ'î ve-lâkin vesî'anî kılbü
 'abdî el-mü'min*¹⁰

- 130 Lafz şavâb olsa ve yâhud ḫaḫâ
 Nıyyete eyler nazar ol pâdişâ
- 131 Sen bunu bilgil ki eyâ muḫteşem
 Derd-i dil oldı baña bil muḫterem
- 132 Baña gerekli ne durur söz ü sâz
 Derd u ğam u nâliş ü âh u niyâz
- 133 [S]âlik-i Ḥaḳḳ'a ki gerek âh u derd
 Derd-i derün ile ola rüyü zerd
- 134 Kimde ki yoḳ derd-i derün iy cevân
 Olmadı sâlik reh-i Ḥaḳḳ'a revân

¹⁰ Kimi kaynaklarda hadis-i kudsî olarak bildiren bu söz, Aclûnî tarafından mevzu olarak vasıflandırılmıştır. bk. Aclûnî 1351: II/195 // *Kemâ kıle Te'âlâ: Mâ vesî'anî arzî ve-lâ semâ'î ve-lâkin vesî'anî kılbü 'abdî el-mü'min: Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: Ben yere ve göğe sığmadım ancak mümin kulumun kalbine sığdım.*

131 bunu: buyı M.

133 ki: ne M.

- 135 Añla bunı anda ki yoğ derd-i dīn
Olmadı ol kimse yağın merd-i dīn
- 136 Mezheb ü kārı Hāđ olur ‘āşıkuñ
Mađlab u yārı Hāđ olur ‘āşıkuñ
- 137 ‘Āşıka hāđı dime itse hađā
Her ne ki dir hoş görür anı Hūdā
- 138 Sevse kaçan ‘abdinı Hāđ zenbini
Ma‘şiyete şaymaz anuñ ol Ğanī
- 4b 139 Zēbi anuñ [virmez] aña bil zarar
Böyle didi [Emced-i] şāhib-nazar

[Kāle Rasūllullāh ‘Aleyhi]s’Selām: *İzā ahibballāhu ‘abden lem-yazurruhu zenben*¹¹

- 140 Ehl-i neseb ehl-i edeb özgedür
Ehl-i taleb sūhte-leb özgedür
- 141 Ehl-i tuķā ehl-i nuķā özgedür
Ehl-i şafā ehl-i vefā özgedür
- 142 ‘Ākıl-i ferzāne sözi özgedür
‘Āşık-ı mestāne sözi özgedür
- 143 Merd-i Hūdā-bīn olandur güzīn
Derd ile ğam-ĝīn olandur güzīn
- 144 Niçe bu tıbyān-ı feşāhat niçe
Niçe bu i’lān-ı belāĝat niçe
- 145 Niçe bu terkīb-i bedāyi’ niçe
Niçe bu tavzī’-i şanāyi’ niçe

136 Beytin ikinci mısramında yer alan ‘*arifiün* kelimesi kafiye gereği ‘*āşıkuñ* olarak değiştirilmiştir.

139

¹¹ Hadis için bk. Muttakī 1985: IV/261 // *Kāle Rasūllullāh ‘Aleyhi]s’Selām: İzā ahibballāhu ‘abden lem-yazurruhu zenben*: Allah’ın resülü Hz. Muhammed Aleyhisselam şöyle buyurdu: Allah bir kulunu severse ona hiçbir günah zarar vermez.

- 146 Yüri bu elfâz u 'ibârâtı ço
Yüri bu şâmât u işârâtı ço
- 147 Yirine hoş nâliš ile sūziş al
Hâk'â eylemez kişiyi kıl ü kâl
- 148 Hâl gerek hâl gerek 'arife
Tâ vire Hâk mertebe-i kâşife
- 149 Vâkıf ola sırr-ı İlähî'ye ol
Dergeh-i Mevlâ'ya bula toğrı yol
- 150 'İşk taleb eyle maḥabbetde ol
Şevk u şafâyıla maḥabbetde ol
- 151 'İşk u maḥabbetle bulunur Hudâ
'İşk ile oldı felek arz u semâ
- 152 'Aql-ı ma'âş aşlını haşhâş ider
'Aql-ı me'âd server ü hem baş ider
- 153 'Aql-ı harîdâr har-ı leng olur
Balçığa batup reh-i Hâk'dan kalur
- 154 'İşk ile 'akluñ meşeli iy cevân
Âteş ile penbe gibidür hemân
- 155 İrse eger penbe-i huşke şerer
Kalmaz ol dem penbeden aşlâ eşer
- 156 Olsa qarîn âteş ile büriyâ
Nâr ide ifnâ anı olur hebâ
- 157 'İşk Burâk'ına urulsa uyan
'Aql o yolda kalur olup yayan
- 158 'Aklı şatup 'işka degüş merd iseñ
'Aqla dürüş nâkes ü nâmerd iseñ
- 5a 159 'Aql bu yolda [saña olur] 'ikâl
'İşk erinüñ [himmetinüñ] elin al

147 nâliš: nâriş M.

- 160 'Aybına hiç bir kesüñ açma gözüñ
Nezd-i Hudâ'da ola [ahlaş] özüñ
- 161 Ya'ni seve Hazret-i Mevlâ seni
'İş idesin bağ-ı cinânda henî
- 162 İy ki 'ademden dü cihân yaradan
Sürme **Mecîdî** kuluñı aradan
- 163 Her kaçanı nezdüñe da'vet iden
Rıfķ ile raḥmetle 'inâyet iden
- 164 Sensin eyâ luḥfi firâvân Hudâ
Bende diyüp şefkat iden dâ'imâ
- 165 Kaçsa sürüñden yañılup bâ-ḥaḫâ
'Abd-i gedâ '**Abdimecîd** iy Hudâ
- 166 'Avn idüp anı yine sürüñe kat
İy keremi çok yaradan şeş cihât
- 167 İy anadan oğluna olan şefîķ
Luḫf-ı şobânuñ bize eyle refîķ
- 168 Nefsimüze bizi koma bir nefes
Bizi qapar gürg-i hevâ vü heves
- 169 Havluñ ağıl it bize ḫısn-ı ḫaṣîñ
Tâ bizi azdurmaya dîv-i la'îñ
- 170 Bir kızu kim anadan ola cüdâ
Anasın isteyi gider her yaña
- 171 Pes tatar ol kızuı ol dem çobân
Anasına qapşurur anı hemân
- 172 Dönmişem ol kızuıya ben yâ Mu'îñ
Luḫf-ı şobânuñ baña olsun mu'îñ
- 173 Senüñ ile saña iletsün beni
Ḥıfz u ḫirâsetle gözetsün beni

174 [İşigüñüñ] bir itiyem kemterin
Eyleme redd iy keremi bihterin

Hikâyet

175 Var idi evvelde işit bir çobân
Çâpük ü cüst idi katı pehlüvân

176 Mûsî-i vaqt idi çobânlıkda bil
Bulmuş idi Hâzret-i Hâk' a sebîl

177 Tağda gezerken kaçan itse nidâ
Tolar idi tağ u depe hep şadâ

178 Bir iti var idi 'aceb turfe-kâr
Kurd ile kaplan idi aña şikâr

5b 179 [Şengül ü] hûb idi şegab-nâk idi
Tîz-rev ü çüst ü tarab-nâk idi

180 [Şanasın emmiş] idi ol şîr-i şîr
Dönmez idi gelse de şemşîr ü tîr

181 Bebr ü peleng idi aña bil şikâr
Kuvvet ile bulmuş idi iştihâr

182 Dirdi görenler seg-i Aşhâb-ı Kehf
Hîlm ü edeb birle ger ol itse lehf

183 Giceleri şubha dek ihyâ idüp
Seyyidini bekler idi gözleyüp

184 Nân u nemek bilmede dâna idi
Ferruḥ u ferḥunde tüvânâ idi

185 'İlm ile seg şayd ide olur helâl
Cehl ile insân kazanur çok vebâl

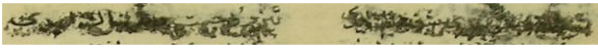
186 Şaydı olur 'ilm ile kelbüñ mübâh
Cehl ile âdem işi olur cünâh

174

ایله ردای کبری بهترین
نیکو کک براتی بهر کمتورین

179

...

180

...

- 187 Ol segi bir gün iletüp ol çobân
Şehr içini seyr ider idi revân
- 188 Kelbini geşt ider iken nāgehân
Yavı kılup oş oşa düşdi çobân
- 189 Kelb de şehr içre revân sū-be-sū
Bulmağa mevlāsın ider cüst-ü-cū
- 190 Kuyruğunu bulayup ol herkese
Sem' ile işgā ider ol her sese
- 191 Gāh kaçır gāh ulur siñleyü
Gāh ürür gāh turur iñleyü
- 192 Gördüğün ıssı şanuban yalınur
Hayret ile her tarafa çalınur
- 193 Nice idecegini hiç bilmez ol
Gözi yaşı turmaz açar gülmez ol
- 194 Gāh tutup göge yüzini hemân
Nāle vü nāliş ile eyler fiğân
- 195 Derd ile bu hâlde iken nāgehân
Sem'ine bir şavṭ irişür 'ıyân
- 196 Şevk ile andan yaña eyler şitāb
Göñli tolar nūr ile çün āfitāb
- 197 Düşdi çobānuñ bulup ayağına
Sürdi yüzün şevk ile tayağına
- 198 Tutamayup özin ider nevḫalar
Zevk u şafādan neler eyler neler

Münacāt

- 6a 199 İy.....
İy heme düşmüşlere

- 200 İşigüñüñ bu iti 'Abdülmecîd
N'ola şobân-ı keremüñ [yâ Mecîd]
- 201 Hıfz ide bu bendeñi râ'î olup
Hırz u hırâset ile sâ'î olup
- 202 Ol çobanın yavı kılan kelb-vâr
Bir kez aña oş diseñ iy Kirdigâr

Pend

- 203 Sen de çobân gibi i 'Abdülmecîd
Söyle zamîrûñde ne olsa bedîd
- 204 Şıdķ-ı derûn ile di gelse dile
Şol sözi kim Hâzret'e lâyıķ ola
- 205 Şer'a muvâfıķ ola olmaya kec
Hâķķ ile bâtıl sözi 'aķl ile seķ
- 206 Uysa kaçan 'aķl ile naķle kelâm
Ol suhen olsun saña dâ'im merâm
- 207 Hôr gören şer'ı olur hôr u kûr
Olmaz anuñ çeşm-i derûnında nûr
- 208 Merd odur cân gözi binâ ola
Dâniş ü 'aķl ile tûvânâ ola
- 209 Şer' etegin ķoma elüñden şaķın
Seyf-i hayâyı belüñe hoş taķın
- 210 Tâ kırasın leşker-i nefsi hemân
Cezbe-i Hâķ cānuñı ide mekân
- 211 Hâllüñi mül semmüñi ķand u nebât
Cismüñi cān cānuñı āb-ı hayāt

200

208 cān gözi: cān u gözi M // Dâniş: Dânişi M.

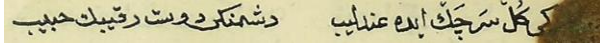
211 cismüñi: çeşmüñi M.

- 212 Cān u dilüñ menba‘-ı envār ide
Āb u gilüñ maḥzen-i esrār ide
- 213 [Hāru]ñı gül serçeñ ide ‘andelīb
Düşmenüñi dōst raķībūñ ḥabīb
- 214 [Müf]lis iken eyleye merd-i ğanī
Hvān-ı keremden vire ‘ış-i henī
- 215 Sākī-i bākī şuna āb-ı ḥayāt
Ḥayy olasın gide aradan memāt
- 216 Cānuña cān vire şarāb-ı ṭahūr
Nūr ‘alā nūr ḥoş ide zuhūr
- 217 Her ki bu meyden iče ölmez müdām
Benligi zā’ıl ider [ol] ve’s-selām
- 218 Anuñ olur cümle taşarruf anuñ
Senligüñi senden alur ol senüñ
- 6b 219 Cism gider cān ile cānān qalur
Ġayrı gider aradan ol ḥan qalur

Münācāt-ı ‘Abdülmecīd bā-Pādişāh-ı Ferd ü Mecīd*

- 220 İy heme ‘ālemlere sulṭān u ḥān
Senden irer cümlesine armağan
- 221 ‘Abdimecīd’i yoğ iken var iden
Luṭfuñ ile bende-i aḥyār iden
- 222 Sehvini çobānuñ eyā luṭfı bol
Medḥ ü şenāya şayup itdüñ kabül
- 223 ‘Abdimecīd’i daḥı iy Zü’l-kerem
N’ola çobān gibi qıluḥ muḥterem

212 gilüñ: dilüñ M.

213

214

* Münācāt-ı ‘Abdülmecīd bā-Pādişāh-ı Ferd ü Mecīd: *Eşi ve benzeri olmayan şanı yüce Allah’a Abdülmecīd’in münacatı.*

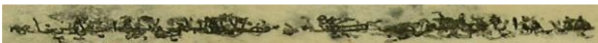
- 224 Aña daħı cūduñı itseñ revān
Göñlüni çekseñ saña iy Müste‘ān
- 225 Eyleseñ anuñ da du‘āsın revā
İy kerem ile ni‘emi çok Ğudā
- 226 Cezbeñ ile çekseñ anı Ğazret’e
Fazluñ ile kıoyosañ anı cennete
- 227 Görse tecellā-yı cemālūñ senūñ
Bulsa tesellā-yı nevālūñ senūñ
- 228 Manzarası olsa cemāl-i celāl
Aña daħı irse kemāl-i nevāl
- 229 Medħ ü şenāña senūñ açup dehen
Olsa şenāñ aña çemen yāsemen

Münacāt-ı Diğer

- 230 İy iki bendeñ tıutup emrūñ Ğudāy
Dönmededür biri güneş biri ay
- 231 İtmeyüben emrūñe hergiz Ğilāf
Beyt-i cihānı ider anlar şavāf
- 232 Biz niçe bende olavuz saña bes
Bizde var iken bu hevā vü heves
- 233 Bilmezem iy şāh revā mı baña
Yarlığa diyü açam elüm sa[ña]
- 234 ‘Āciz ü miskīn ü kıaramanuñam
Bunca Ğağālar ile mihmānuñam
- 235 Eyle kıonukluğa bizi sen kıabül
Sehv ü Ğağālarla eyā luğfı bol
- 236 Kıapufı kıoyup ya kime varalum
Sen şehi kıoyup kime yalvaralum

231 ider: eyler M.

- 237 Fazluñ ile işimüz olur na'ım
'Adlüñ ile yirümüz olur caḥīm
- 7a 238 Başdan ayağa [işimüz] hep günāh
Fazluñı [dā'im bize] eyle penāh
- 239 Fazluñ ile cennetüñe irelüm
Luṭfuñ ile ḥüb yüzüñi görelüm
- 240 Fazluñ eger olmasa hādī şehā
Ser-te-ser olurdu işimüz hebā
- 241 Fazluñ eger olmasa bize qarīn
Kārumuz olurdu fiḡān u enīn
- 242 Fazluñ etegine yapışduḡ hemān
Luṭfuñı kaṭ' eyleme yā Müste'an
- 243 Saña sezā-vār nedür iy Ḥudā
Bize sen öğret ki idevüz edā
- 244 Sen ḥod olupsun bize bizden qarīb
Bizi bize ḳoyma iy şāh-ı Mücīb
- 245 Luṭfuñ ile biz oluruz ney-şeker
Ḳahruñ ile ḳurı ḳamışdur beter
- 246 Ḥazretüñ ile k'ola 'Abdülmecīd
Mecde irer mecdüñ ile yā Mecīd
- 247 Sensiz olam mecdüm olur nā-bedīd
Pes oluram merd-i merīd ü pelīd
- 248 Bunu dilerem beni sen iy şefīḳ
Her dem ü her sāt idesin refīḳ
- 249 Bizi bize bir nefes işmarlama
Sen şehüñ olsun ne olursa heme
- 250 Baña enīs it kerem it aduñı
Her dem idem ben daḡı tā yāduñı
- 251 Aduñ ile irdi iren devlete
Yāduñ ile vardı varan cennete

- 252 İsmüñ ile buldı seni her nebî
İsmüñi yād itmeyen oldı ğabî
- 253 [İsmü]ñ ile buldı bulanlar seni
Bizden ayırma anı sen yā Ğanî
- 254 [Her ki] senüñ aduñı ol yād ider
Din ile dünyasını ābād ider
- 255 İsmüñi miftāh-ı fütūh eyleyen
Bil o durur nefesi rūh eyleyen
- 256 *Es'elüke bi'smike yā ze'n-nevāl*
Atlabu min faẓlike faẓle'l-kemāl
- 257 *Es'elüke bi'smike yā ze'l-kerem*
Eyle ħarimüñde bizi muħterem
- 258 Senden umaruz bunu kim yā Kerim
Bizi idesin ħaremüñde ħarim
- 7b 259
- 260 Ħamd senüñ şükr senüñ yā Vedūd
Mecd senüñ cūd senüñ eyle cūd
- 261 Faẓl u hem iħsān ile ālā senüñ
Luṭf u hem in'ām ile na'mā senüñ
- 262 Mülk senüñ māl senüñ yā Melik
Cümle senüñdür saña yokdur şerik

253 ك ايله بولدی بولموسنی بئدده ایرمه انی سن یاغنی

254 دینله دنیاسنی آباد ایردیر دیر سنکادکی اولیاد ایردیر

256 Beytin tercümesi şöyledir: *Ey ihsan sahibi Allah'ım senin adınla senden istiyorum, senin eksiksiz fazlından fazilet talep ediyorum.*

257 *Es'elüke bi'smike yā ze'l-kerem: Ey ikramı bol olan Allah'ım senin adınla senden istiyorum.*

- 263 Vaḥdet-i zātuñda bu ‘**Abdülmecīd**
Didi *huvallāhu aḥad* yā Ḥamīd
- 264 ‘Ārif ü dānā bunı dirler ḳamu
İsmüke fī ef’ideti’l-küllü hū
- 265 Bu durur iy şāh-ı Aḥad resm-i hū
Nām-ı to der-ḳalb-i heme [i]sm-i hū

Münācāt-ı Dīger

- 266 Şāh-ı ‘alā bī-bedelā zū’l-‘aṭā
Senden umar cūdı ḡanī vü gedā
- 267 Senden ümīdüm bu durur Rabbenā
Şöyle yoḡ it beni ki olam fenā
- 268 Tā ki fenā birle beḳāya irem
Luṭfuñ ile cūd u liḳāya irem
- 269 Senüñ ile seni temāşā idem
Sen ḳalasin ben ara yirden gidem
- 270 Nice münācāt ideyüm sen şehe
‘İzz ü ‘ızamdan varaman dergehe
- 271 Nice varam ḳapuña yüzüm siyāh
Ṭapuña yoḡ virmege ḡayr ez-günāh
- 272 ‘Abd-i ḳadīmüñ ki bu ‘**Abdülmecīd**
Senden umar peyk-i kerem yā Mecīd
- 273 Baḫr-i ‘ināyātuña olsa ḡarīḳ
Şehr-i cemālüñ ide vechin barīḳ
- 274 İtme dilin ‘uḳd anuñ yā Ğanī
Eyle faşih anı öge tā seni
- 275 Ḳıl anı luṭfuñla faşihü’l-lisān
Saña şenālar ide yā Müste‘ān

263 *huvallāhu aḥad*: o Allah birdir. (İhlas 112/1).

264 ḳamu: hu M // *İsmüke fī ef’ideti’l-küllü hū*: (Allah’ım) ismin bütün dillerde hûdur.

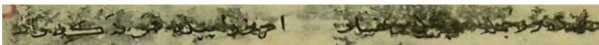
265 *Nām-ı to der-ḳalb-i heme [i]sm-i hū*: (Allah’ım) Senin ismin bütün kaplerde hûdur.

270 ideyüm: idem M.

- 276 Bāde-i 'ıŝkuñla anı eyle mest
Cezbe-i vaşluñ ile kıl anı mest
- 277 Mey ki anuñ düşe yire kaçresi
Mest ide maħlūkı anuñ zerresi
- 278 Zerrece bũ aldı o meyden semā
Nüh felek ü heft semā dā'imā
- 8a 279 [Olmadadır] cümle [hep] leyl ü nehār
Emr-i Ĥudā'yıla kamu ne ki var
- 280 Ol mey-i pāk ile bulup hoş tarab
Şems ü kamer dönmededür rüz u şeb

Naşihat

- 281 Diñle yine sözümi iy hoş nigāh
İster iseñ Ĥazret'e varmağa rāh
- 282 Benlüğüñi terk ider iseñ eger
Yār olur saña maķām u maķar
- 283 Gel olagör ĥalk ile nīkū fi'āl
Tā bulasın Ĥazret-i Ĥaķķ'a vişāl
- 284 İster iseñ sırr-ı ledün ğaybını
Görmeyegör bir aħaduñ 'aybını
- 285 'Aybuña olsun nazaruñ her zamān
'Aybına āherlerüñ açma dehān
- 286 Her ki diler ħalbi tōla nūr-ı pāk
Ĥāk gerek ĥāk gerek ĥāk
- 287 'Ākıl odur pāk ola mezhebi
Şer'-i şerīf ola anuñ maṭlabı
- 288 Āyine-i ħalbi anuñ ola şāf
Kāzib olup urmaya lāf u ğüzāf
- 289 Diler iseñ ola dilüñ tāb-nāk
Sözüñi çōbān gibi gel eyle pāk

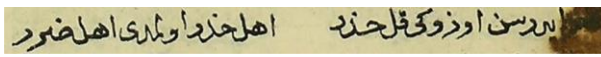

- 290 Şıdık ile it ya'ni münācātuñı
Şevk ile it dergehe hācātuñı
- 291 Söyle edeb birle sözüñi kamu
Terk-i edeb itme olursın 'amū
- 292 Sen de çobān gibi şaķın açma leb
Andaki dil sende olur mı 'aceb
- 293 [Kāfir] idersin özüñi kıl hāzer
Ehl-i hāzer olmadı ehl-i zarar
- 294 Söylemege fikr ile açan dehān
Bulmadı sözinde zararlar ziyān
- 295 Dime çobān gibi sözüñ nā-revā
Mü'min iken kāfir olursın şehā
- 296 Aña yarar her nice dirse sözin
Eyledi maķbül-i Hūdā çün özin
- 297 Aña kıyās itme özüñ key şaķın
Dime anuñ gibi sözüñ key şaķın
- 298 Şanma ki sen mişl-i çobān olasın
Ancılayın şāfi'-cenān olasın

8b

- 299
.....hevā vü münā
- 300
.....bunca hevā vü heves
- 301 Var mı ki bir ancılayın merd-i rāh
Maṭlab u mehvā aña 'ışķ-ı İlāh
- 302 Şöyle kavī idi 'ibādetde ol
Merd-i sebük-vār idi ṭā'atde ol

293

299

300

- 303 Başmaz idi yire vuzūsuz kadem
Hem-dem aña zıkr-i Hâk idi dedem
- 304 Hâşyet ü havf ile kıluben namâz
Şubha dek eylerdi Hudâ'ya niyâz
- 305 'Işk-ı Hudâ arturuben hayretin
İtmiş idi dilde kavî hasretin
- 306 Bî-hod olup söyledi mestâne-vâr
Her ne ki geldi diline âşikâr
- 307 Mest-i mey ü vâlih u sekrân idi
Gözleri giryân dili biryân idi
- 308 Bilmez idi özini medhüş idi
Farq idemezdi sözi bî-hüş idi
- 309 Bî-hude hod bî-hod iken iy cevân
Şer' ile had virmez idi kâdıyân
- 310 'Işk-ı Hudâ'dan içegör bâde sen
Gezme ayık tâ olasin sâde sen
- 311 Kâdî kazâsından emîn olasin
Tañrı rızâsıyla karîn olasin

Naşihat-i Diğer

- 312 İy ki çıkan kürsiye yâ minbere
Nâsa viren ta'n okı birle bere
- 313 Halka çıkup va'z u naşihat iden
Nefse uyup hışm u fazîhat iden
- 314 Âmir-i ma'rûf geçinüp hemân
Cehl ile hem râh-ı Hudâ'dan şapan
- 315 Nefs hevâsını şanan nuşh u pend
Nezd-i Hudâ'da olur ol nâ-pesend
- 316 Bilmez aña nefsi anuñ bend olur
Gerçi hevâ ehline ol kând olur

313 va'z: vaz' M.

316 bend: pend M.

- 317 Ȧ'n okını atma şaķın her yaña
Ma'nide ol oķı atarsın saña
- 318 Va'z u naşihāt edeb oldı edeb
Olmadı ğavġā yiri itme ğazab
- 9a 319
- 320 Biz degülüz Mūsī-i [İmrān gibi]
Ol daħı nālānda çöbān [gibi]
- 321 Mūsī'ye çöbān için itdi 'itāb
Ol yüce sultān şeh-i 'ālī-cenāb
- 322 Oldı 'itāb Mūsī'ye çöbān için
'Işķ ile ol mest ü perīşān için
- 323 Ol yüce Allāh'ına nāzı geçer
Ol harem-i Hāķ'da niyāzı geçer
- 324 Ol ne dir ise sözi maķbül olan
Cümle işi aħsen ü ma'ķül olan
- 325 Şıdķ u şafāyıla dili nūr olan
'Işķ-ı İlāhī ile mesrūr olan
- 326 Anuñ için tañ mı 'itāb eylese
Hāzret-i Mūsī'ye hīṭāb eylese
- 327 Şāh vezīrine nedīmi için
Ȧ'ne ider hāş-ı harīmi için
- 328 Ādemī oldur k'ola nīkū-ħuşāl
Hüsni edeb şerm ü hayā şıdķ-ı bāl
- 329 Hüsni suhen şehd gibi ṭatludur
Ķubḫ-ı kelām zehr-veş āfetlüdür
- 330 Ȧoġrı di āheste kelām ol hemīn
Egri odur nefis ile ola ķarīn

318 va'z: vaz' M.

- 331 Men dime minnī dime 'indī dime
'Azağı terk eyle vü cündī dime
- 332 Cünd ü hadem ile iden iftiḥār
Bil aña meşvā ne durur қа' r-ı nār
- 333 Nārdan isterseñ eger sen necāt
Kibr ü riyā eyleme kıl şālīḫāt
- 334 Vir şalavāt Aḫmed'e cān ile sen
Tā olasin iki cihānda ḫasen

Temsīl

- 335 Taşıcağuz düşse eger yağa āb
Nār olur cümlesi olup ḫarāb
- 336 Eyleseler ta'n ile saña kelām
Tınma ki yirüñ ola Dārü's-Selām
- 337 Ḥaḫḫ'a varan rāh nedür iy cevān
Dip deñiz ol kimseye açma dehān
- 338 Meskenet it yitmiş iki millete
Tā giresin 'izzet ile cennete
- 9b 339 Niteki Mūsī'ye didi Kırdığār
Meskenet ile yüri Fir'avn'a var
- 340 Rıfḫ ile it aña naşīḫat sözün
Şāyed ola döndüre Ḥaḫḫ'a yüzün
- 341 Virme ḫuşūnetle aña sen ḫaber
Nāgeh irişür saña ḫarb u zarar
- 342 Nev'-i beşer bil bunı sen iy cevān
Līn ü tevāzu'da olur kāmrān
- 343 İtme ḫaḫāretle nazar her kula
Ḥızr ola yā ḫardaşı İlyās ola
- 344 Bu gözi қо gayrı gözetme hemān
Bu göze bez didi Ḥudā-bīn olan
- 345 Göz odur derd ile liḫā-bīn ola
Olmaya ḫod-bīn ü Ḥudā-bīn ola

*În hadîs-i kudsî bûd ki Muḥammed-i Muḥtâ[r] ez-Ḥudâ-yı Kirdigâr haber dâde est.*¹²

*Ravâ Müslim fî Şaḥîḥihî ‘an Ebî Hureyre raḍiyallâhu ‘anh innehû ḳâl: Ḳâle Rasûllullâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem: “Yeḳûlu’llâhu Te‘âlâ yeḳûl-l-ḳıyâmeti ‘Yâ ibn Âdem mariztu fe-lem ta‘udnî.” Erâde bihî marâzu ‘abdihi fe innemâ ezâfe ilâ nefsihî teşrîfen li-zâlike’l-‘abd. “Fe-ḳâle’l-‘abdu ‘Yâ Rab keyfe e‘ûduke ve ente Rabbu’l-‘âlemîn.” Münezzehûn ‘ani’l-emrâzi ve’l-esḳâmi ve’l-ḥâceti ile’l-ḡayri mine’l-enâmi. “Fe-ḳâla’llâhu Te‘âlâ ‘Emmâ ‘alimte inne ‘abdî fulânen meriza fe-lem ta‘udehû emmâ ‘alimte enneke lev ‘udtehu le-vedcedtenî ‘indehû. Ey le-vedcedte rızâ’î ve şevâbî ‘indehû ilâ ‘âhiri’l-ḥadîs.*¹³

Terceme-i Hâze’l-Ḥadîs*

- 346 Mûsî’ye bir gün ne didi ol Ḳadîr
Nûrum ile şadruñı ḳıldum münîr
- 347 Şıdḳ ile itdüm dilüñi pür-şafâ
Maḥrem idüp sırruma virdüm vefâ
- 348 Luḥfum ile seni Kelîm eyledüm
Ḳadrüñi ḳatumda ‘azîm eyledüm
- 349 Bunca ‘aḫalar ki ben itdüm saña
Ḥaste olam gelmeyesin sen baña
- 350 Gelmedi Mûsî diyüben âh idem
Yola baḳam nâle idem vâh idem

¹² Farsça olan ifadenin tercümesi şöyledir: *Bu kutsi hadis Hz. Muhammed tarafından Allahu Te‘âlâ’dan nakledilmiştir.*

¹³ Bu hadis için bk. Nevevî 2021: II/258. Hadisin tercümesi şöyledir: *Müslim’in Sahîh’inde yer alan bu hadis Ebû Hureyre r.a. tarafından rivayet edilmiştir. O şöyle dedi: Allah resülû sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Kıyamet günü Allahu Te‘âlâ ‘Ey Ademoḡlu hastalandım beni ziyaret etmedin’ (Allah bununla hasta kulunu kast etti. Allah’ın kulunu kendisine izafe ederek anması kulunu şereflendirmek içindir) Kul: ‘Allah’ım sen âlemlerin Rabbi’sin. Yaradılmış olan varlıklar gibi hasta olmaz ve başkalarına ihtiyaç duymazsın. Durum böyleyken ben seni nasıl ziyaret edebilirim?’ dedi. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: ‘Falan kulum hasta oldu ve onu ziyaret etmedin. Eğer onu ziyaret etseydin beni yani benim rızamı ve sevabımı onun yanında bulacaktım, bunu bilir misin?’”*

* Terceme-i Hâze’l-Ḥadîs: *Bu hadisin tercümesi.*

- 351 Döstluğa bu iş ola mı revā
Döst olan döstdan olmaz cüdā
- 10a 352 Mūsī-i 'İmrān bu sözi gūş idüp
Ḥayret ile şaşdı dili cüş idüp
- 353 Didi ki ḥāşā olasın sen saķīm
Ḥasteleri sensin iden müstaķīm
- 354 Didi yine Ḥazret-i Allāh aña
Cümleden iy sevgüli olan baña
- 355 Şormağa geldi beni hep ḥāş u 'ām
Göremedüm ben seni hiç iy hümām
- 356 Döst anuñ için seni itdüm baña
Tā gelesin gel dimedin ben saña
- 357 Döst olan döstdan olmaz ırak
Eylemez anları cüdā iştiyāk
- 358 Ḥayret ile Mūsī-i 'İmrān hemān
Didi ki iy pādişāh-ı kün fe-kān
- 359 Senden olur şıḥḥati her ḥastenüñ
Senden olur rāḥatı dem-bestenüñ
- 360 Ḥastelik olmadı revā saña hīç
Eyledi bu söz beni ḥayrān u pīç
- 361 Sözüñe ḥāşā ki senüñ lā diyem
Münker olam lā diyem illā diyem
- 362 Sırrına ammā bu sözüñ irmedüm
Şayrulığı saña revā görmedüm
- 363 Sırrı nedür baña beyān eylegil
Remzini hem baña 'iyān eylegil
- 364 Didi o dem aña Ḥudā-yı Kerīm
Sırrı budur bunu işit yā Kelīm
- 365 Sevgülü bir ḥāş kulum ḥastedür
Göñlü benüm birle anuñ bestedür

- 366 Bir gün anı varmaduñ görmege
Şevķ u şafâyıla aña irmege
- 367 Beni görür idüñ anı görsedüñ
Baña irerdüñ sen aña irsedüñ
- 368 Bendeme vuşlat baña vuşlat durur
'Abdüme ülfet baña ülfet durur
- 369 Ülfet-i vuşlat baña olmaz revā
[Ci]smi olanlarda olur bu şehā
- 370 Cism ü mekāndan beriyem ben 'iyān
Pādişāham bī-bedel ü lā-mekān

Pend

- 371 Hāş-ı Hudā gerçi Hudā olmadı
Līk Hudā'dan da cüdā olmadı
- 10b 372 Bunları nefsuñe kıyās eyleme
Cān u dili cehl ile pās eyleme
- 373 Pāklere olmadı hergiz meşīl
[Hālīķ'a] lāyık yine olur Hālīl
- 374 Dime bizüm gibi bunlar dañı hep
Yiyüp içer yatur uyur rüz u şeb

Temsīl

- 375 Bilme misin bunu ki sen iy cevān
İki geyik bir yeri otlar hemān
- 376 Birisinüñ yidügi hoş müşk olur
Birisinüñ līk düm ü püşk olur
- 377 İki kāmış ki bir arada biter
Biri olur boş u biri pür-şeker
- 378 Pes olur anlar yidügi nūr hep
Sen yidüğüñ hıķd u ḥased hem gāzab

- 379 Bunları nefsüñüze itmeñ kıyās
Dillerini bunlaruñ almadı pās
- 380 Nūr-ı Hudā ile bular pür durur
Her biri bir cevher ü bir dür durur
- 381 Halk ile bunlar anuñ için gezer
Dāniş ile cānları bunu sezer
- 382 Kābil olanları Hudā rāhına
Da'vet idüp ilteler Allāh'ına

Temsil

- 383 Gitse koyun otlağa gör kim n'ider
Liḥye dırāz bir keçi öñce gider
- 384 Ardına düşer süri ile koyun
Ol keçi anlara olur reh-nümün
- 385 Ardda kalur ağsağ olan u saķīm
Öñe geçer kuvvet ile müstaķīm
- 386 Dönse velī eve koyun zümresi
Öñe düşer ağsağ olan cümlesi
- 387 Anları giride kodı ol Kerīm
Hıfz ideler anları olup mu'ın
- 388 Bildüñ ise sırrını bu nüktenüñ
Şaķla zarardan yüri cān u tenüñ
- 389 Hāķ yola gidenlere ol pişvā
'Āķıl olana bu durur bil revā
- 390 Nefs yolına gidicek gir[ü] kaç
Tā ki Hudā başuña hoş vura tāc
- 11a 391 Eyleyigör 'ilmüñe ḫilmi qarīn
Tā olasin nezd-i Hudā'da güzīn
- 392 Bu didigüm pendi tutarsañ hemān
Rüz u şeb Allāh ilesin her zamān

Hâtime-i Kışsa-i Çobân*

- 393 Diñle Mecîdî'yi çobân kışşasın
Nazm idüp aldı özinüñ hişşesin
- 394 Eyledi ihvâna hediyye bunı
Zümre-i yârâna 'aþiyye bunı
- 395 Tâ diyeler Haqq aña rahmet ide
Rahmet ile bâğ-ı behište gide
- 396 Bu da çobân gibi vişâle ire
Mûsî-i 'İmrân gibi vechin göre

Münâcât

- 397 Bu durur iy şâh tapuñdan münâ
Es'elüke'r-rahmete yâ Rabbenâ
- 398 Baħr-i 'inâyetüñe eyle ğarîk
Câm-ı mey-i 'ışqdan içür rahîk
- 399 Gelse ki şol dem virüben sen kalem
İtme kitâbuma şekâdan raqam
- 400 Ya'ni bedenden çıkıcaq murğ-ı cân
Münis aña ünsüñ ola Müste'an
- 401 Emn ile pervâz ide 'uqbâya ol
Fazluñ ile irüşe na'mâya ol
- 402 Nârdan aña viresin hoş necât
Bâğ-ı behište gire bula hayât
- 403 Seyr ü temâşası cemâlüñ ola
Mañşıb-ı a'lâsı vişâlüñ ola
- 404 Nazra ide vechüñe bî-keyf ü kem
Qalmaya cânında anuñ hemm ü ğam

* Hâtime-i Kışsa-i Çobân: *Kıssa-i Çoban'ın sonu.*

397 *Es'elüke'r-rahmete yâ Rabbenâ: Ey Rabbimiz, senden rahmet dilerim.*

399 ki şol dem: şol dem ki M.

400 cân: hân M.

- 405 Kāv̄m ü kabā'il olup aña qarīn
İş̄ ıdevüz cennet içinde hemīn
- 406 Huld ile rıdvān ile olup sa'īd
İş̄ ıdevüz bāğ-ı cinānda medīd
- 407 İş̄k-ı ebed birle olup muhterem
Görmeyevüz mevt ü fenā vü elem
- 408 Şükr ü du'ā birle diyüp yā Şamed
Hamd ü şenālar ıdevüz bī-'aded

Münācāt-ı Dīger

- 11b 409 Cümle cihānda çekilüp h̄vān-ı 'ām
[Gebr ile mü'mine irer çün ta'ām]
- 410 Arz u semā ehline yağmā olup
Şāh u gedā müriş-i na'mā olup
- 411 Herkese irişür anuñ ni'meti
Şāmil olup fazl ile hem raḥmeti
- 412 Ketm-i 'ademden yaradup dü cihān
Birisi dünyā biri 'uqbā i cān
- 413 Eyledi ehlin daḥı iki ferīḫ
Bunlar için kıldı hem iki tarīḫ
- 414 Rāh-ı hüdā biri birisi ḍalāl
Birisi cennet yolu biri vebāl
- 415 Rāh-ı [hüdā]ya gidene ol Ğanī
Virdi koyup cennete İş̄-i henī
- 416 Rā[h]-ı ḍalāle gidene ol ḥakīm
Virdi cehennemde 'azāb-ı elīm
- 417 Yaradıcaḫ 'ālemi ol kün fe-kān
Emr-i Hüdā böyle irişdi hemān
- 418 *Raḥmetī* birle *ğazabī* yarışa
Sābıḫ olan *raḥmetī*ye qarışa

*Kemā kıāle Te'ālā: Sebākat rahmetī ğāzabī*¹⁴

- 419 Yarışıcağ rahmeti birle ğāzab
Rahmeti geçdi ğāzabı pür-ıtarab
- 420 Rahmeti çün kim idicek sebkatı
İtdi sekiz Hazret-i Hağ cenneti
- 421 Çünki ğāzab girüde kıaldı şehā
ıamuyı itdi yedi ol pādışā
- 422 Sırrı budur añla bu remzün hemān
Zāt-ı Hudā'dan şıfat olup 'ıyān
- 423 İki şıfat çıkdı cemāl ü celāl
Birisi luıf u biri kıahr-ı vebāl
- 424 Oldı cemāl mağhar-ı bāğ-ı na'ım
Oldı celāl mağhar-ı dār-ı cağım
- 425 Mīm-i celāl kırk durur iy cevān
Lām-ı celāl oldı otuz bī-gümān
- 426 Çünki cemāl oldı 'adedde keşir
Mağhar-ı nūr itdi anı ol Kebir
- 427 Çünki celāl oldı 'adedde kıālil
Mağhar-ı nār itdi anı ol Celil
- 428 Kıoyma celālünle bizi nāra sen
İy keremi çok işi hüüb u hasen
- 12a 429 Bizi cemālünle ilet cennete
Fazluñ ile irişevüz ni'mete
- 430 Cennetün içre olavüz hālidün
'İşret ü 'iş ile olup nā'imün
- 431 Hamd ü şenāñ ile olup şādmān
Midhatün ola bize vird-i lisān
- 432 Huld ile rıdvānuña olup kıarın
Mülk-i ebedde kıalavuz yā Mu'ın

¹⁴ Bu hadis için bk. Aclünî 1351: I/448 // *Kemā kıāle Te'ālā: Sebākat rahmetī ğāzabī: Allahu Teālā'nın buyurduğu gibi: Rahmetim gazabımı geçti.*

Temmet hâzihi'l-kışşate's-şerîfete fî-târîhi li-müellifihî sene şemân ve şemânin ve tis'a mi'e sene 988.

Sonuç

Kıssa-i Çoban'ın Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 4027 numarada kayıtlı yazmanın içerisinde olmak üzere elde tek nüshası bulunmaktadır. Söz konusu nüsha baştan en az bir varak eksiktir. Bu nüshada *Kıssa-i Çoban*'ın 432 beyti yer almaktadır. Eksik olduğu düşünülen varak ya da varaklar göz önüne alındığında eserin beyit sayısının 460-500 arasında olması gerektiği söylenebilir.

Kıssa-i Çoban'ı kimi araştırmacılar *Kıssa-i Çoban ve Münâcât* olarak adlandırmışlarsa da bu isimlendirme kanaatimizce yanlıştır. Zira eserin sonundaki münacatın da *Kıssa-i Çoban*'a dâhil edilmesi gerektiğini düşünüyörüz.

Kıssa-i Çoban, 1580-81 yılında mesnevi nazım şekli ile aruzun *müfte'ülün müfte'ülün fâ'ilün* kalıbı kullanılarak nazma çekilmiştir. Eserin konusunun kaynağı Mevlânâ'nın *Mesnevî-i Ma'nevî*'si olmakla birlikte Mecîdî *Kıssa-i Çoban*'ını nazma çekerken Dede Ömer Rûşenî'nin *Çobannâme*'sini model almıştır. *Kıssa-i Çoban* ile *Çobannâme*'nin bölümleri arasındaki paralelliğin yanında söz konusu eserler arasındaki söyleyiş ve ifade benzerlikleri dikkat çekici ölçüde fazladır. Bu sebeple Mecîdî'nin eserini Rûşenî'nin *Çobannâme*'sinden etkilenecek ve ona nazire olarak yazdığı anlaşılmaktadır. İki eserin yapılacak bir çalışma ile detaylı bir şekilde karşılaştırılmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Kıssa-i Çoban biri eksik olmak üzere toplamda 26 bölümden oluşmaktadır. Şair, eserinde çoban kıssasını anlatmasının yanında münacat ve okura nasihat içerikli bölümler de kaleme almıştır. Eserde hepsi de mensur ve Arapça olmak üzere dört de hadise yer verilmiştir.

Baştaki eksik varak ya da varakların yanında eldeki yazma üst kısımdan nem aldığı için mürekkep dağılması vuku bulmuş, bu da bazı beyitleri kısmen bazılarını da tamamen okunamaz hâle getirmiştir. Gerek baştaki eksik olan bölüm gerekse de mürekkep dağılması yüzünden okunamayan kısımların ileride tespit edilecek yeni nüsha ya da nüshalar ile gün yüzüne çıkarılabileceği umudunu taşımaktayız.

Kaynakça

- Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh (Yazma), *el-Matlabü'l-A'lâ fi Şerhi Esmâi'llâhi'l Hüsnâ*, Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Bölümü No: 960.
- Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh (Yazma), *Kıssa-i Çoban*, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar No: 4027.
- Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh (Yazma), *Menakıbu'l-Evliyâ*, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar No: 4027.
- ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed (1351), *Keşful-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs Amme'stehera Mine'l-ehâdîsi Alâ Elsineti'n-Nâs, II*, Kahire: Mektebetu'l-Kuds.
- AÇIL, Berat (2020), "Tosyevî'nin Tercemetü'l-Levâiyih'i ve Tercüme Stratejisi", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, LX/1, 1-55.
- AZAMAT, Nihat (2000), "İbrahim Gülşenî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXI, 301-304.
- Bağdatlı İsmail Paşa (1945), *İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyl alâ Keşfi'z-Zünûn*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bağdatlı İsmail Paşa (1951), *Hediyetü'l-Arifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Asâru'l-Musannufîn*, (I. cilt), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- BAHADIR, Savaşkan Cem (2018), "Abdülmeccid Tosyavî ve Manzum Kıssa-i Çoban'ı", *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şoleni Bildiriler Kitabı*, Ankara: Kibatek Yayınları, 83-92.
- BAYRAKTAR, Mehmet Faruk (2013), "Zernûcî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XLIV, 294-295.
- BİLGİN, Orhan (1995), "Fahreddin-i Irakî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XII, 84-86.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333), *Osmanlı Müellifleri*, (I-II. cilt), İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- DEMİRKAZIK, H. İbrahim (2015a), "Mecîdî'nin Mirâciye'si", *Turkish Studies*, X/8, 849-886.
- DEMİRKAZIK, Hacı İbrahim (2015b), *Abdülmeccid bin Şeyh Nasûh'un Manzum Kıyafetnâme'si (İnceleme- Metin- Dizin)*, İstanbul: Asmaaltı Yayınevi.
- ERBAŞ, Muammer (2006), "Bir Osmanlı Müfessiri: Abdülmeccid b. eş-Şeyh Nasûh b. İsrâîl (ö. 973/1565) ve Eserleri" *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24, 161-186.

- HAYTA, Ufuk (2008), *Abdülmeçîd b. Nasûh Tosyevî'nin (ö. 1588) Hayatı, Eserleri ve el-Hüdâ ve'l-Felâh Adlı Tefsîr Risâlesinin Tahkîki*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- HAYTA, Ufuk ve Abdülhamid Birişik (2007), "Hayatı ve Eserleriyle Abdülmeçîd b. Şeyh Nasûh Tosyevi ve Cevahirü'l-Kur'ân ve Zevâhirü'l-Furkan Adlı Tefsî Risalesinin ilmi Değeri" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVI/2, 343-367.
- HEKİMOĞLU, Muhammed (2019) (Haz), *Taşköprülüzâde Ahmed Efendi Eş-Şakâ'iku'n-Nu'Mâniyye Fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- İZBUDAK, Veled ve Abdülbaki Gölpınarlı (1991) (Çev.), *Mesnevî II, Mevlâna*, İstanbul: MEB Yayınları.
- KAÇAR, Mücahit ve Mevlüt İlhan-Ahmet Akdağ (2016), "Kastamonulu Âlim ve Şairlerin Türkiye Yazma Eser Kütüphanelerinde Yer Alan Eserleri", *I. Uluslararası Abana Sempozyumu-Geçmişten Günümüze Kastamonu*, Konya: Palet Yayınları.
- KEHHALE, Ömer Rıza (1957), *Mu'cemü'l-Müellifin: Teracimu Musannifi'l-Kütübi'l-Arabîyye*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî.
- KONUR, Himmet (2000), *İbrâhîm-i Gülenî -Hayâtı, Eserleri, Tarîkatı*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- KUŞDEMİR, Orhan Fatih (2017), "Abdülmeçîd b. Şeyh Nasûh Tosyevî'nin Hayatı, Eserleri ve "Menâkıbu'l-Ârifîn ve Kerâmâtü'l-Kâmilîn" Adlı Eseri Hakkında", *SOBİDER*, IV/18, 305-323.
- KÜÇÜK, Serhat (2013), "Şeyh Nasûh Efendi ve Hadis Risâlesi Üzerine", *Sûfî Araştırmaları*, VIII, 49-64.
- ÖNGÖREN, Reşat (2003), *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- MÜTTAKÎ EL-HİNDÎ, Alî bin Hüsâmeddîn (1985), *Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*, IV, Haz. Bekri Hayyani - Saffet Sakka, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- NEVEVÎ, Ebû Zekerriyyâ (2021), *Riyâzü's-Sâlihîn*, Çev. M. Emin Özafşar-Bünyamin Erul, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- PATTABANOĞLU, Fatma Zehra (2016a), "Abdülmeçîd bin Şeyh Nasûh Tosyevî ve Münâcâtü Levâhibi'n-Necât Adlı Risâlesi", *III. Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu: Kastamonu'da İlmî Hayat ve Kastamonu Âlimleri*, 170-178.

- PATTABANOĞLU, Fatma Zehra (2016b), “Abdülmeçîd bin Şeyh Nasûh Tosyevî'nin “Fezâilü'l-İlm ve'l-Âlim” Adlı Risâlesi ve Transkripsiyonu”, *Ekev Akademi*, LXVI, 269-288.
- SAKAR, Ekrem (2016), *Abdülmeçîd b. Nasûh Tosyevî ve Matlab-ı A'lâ Adlı Esma-i Hüsnâ Şerhi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- SARIOĞLU, Leyla Alptekin (2014), “XV. Yüzyıl Mutasavvıflarından Cemâl-i Halvetî'nin Mesnevîlerinde Mesnevî Kaynaklı Hikayeler”, *Tükiyat Mecmuası*, 24: 213-233.
- ŞENARSLAN, Necip Fazıl (2020), *Rûşenî Dede Ömer Aydınî Külliyyâtı (Miskinnâme, Şobânâme, Der Kasemiyât ve Münâcât, Der Medh-i Mesnevî-i Ma'nevî-i Mevleviyyet, Neynâme, Kalemnâme, Divan) Dil İncelemesi-Metin-Dizin*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi.
- TORUK, Turgut (2010), *Abdülmeçîd b. Şeyh Nasûh b. Ali et-Tosyevî ve Pend-i Attar Tercümesi*, İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- ÜNAL, Hidayet (2003), *Rûşenî Dede'nin Çobân-nâme Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- YERKAZAN, Hasan (2018a), “Abdülmeçîd b. Nasûh'un Tezkîrû'n-Nâsîn fi Tefsîri Sûreti Yâsîn ve Tefsîru Sûreti'l-Mülk”, *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şöleni Bildiriler Kitabı* Ankara: Kibatek Yayınları, 351-366.
- YERKAZAN, Hasan (2018b), “Abdülmeçîd b. Nasûh et-Tosyevî el-Amâsî (ö. 996/1588) ve 'Arafâtü'l-Ârifin İsimli Eseri”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI, 119-157.